

tankesmedjan
TIDEN

NR 2 | 2019

=====
RAPPOR
=====

HÖGERRADIKALERNA VID MAKTEN I EUROPA

Angrepp mot demokratin och på
arbetares rättigheter i Ungern,
Polen, Österrike, Italien
och Danmark

JOAKIM MEDIN

ISBN 978-91-88224-84-2

© Tankesmedjan Tiden 2019

Text: Joakim Medin

Grafisk form: Johan Resele

HÖGERRADIKALERNA VID MAKTEN I EUROPA

Angrepp mot demokratin och på arbetares rättigheter i Ungern, Polen, Österrike, Italien och Danmark

- ◆ På våren 2019, inför valet till Europaparlamentet, finns det ett flertal medlemsstater i EU där högerradikala partier har fått ett reellt inflytande över regeringsmakten. Antingen genom att de har bildat regering på helt egen hand, genom att de har gått in i koalitionsregeringar med konservativa eller högerpopulistiska partier, eller genom att de har agerat stödparti till en konservativ regering. Ungern, Polen, Österrike, Italien och Danmark är exempel på sådana länder.
- ◆ Partierna i länderna ovan betecknas för enkelhets skull i denna rapport för högerradikala. De har ett flertal karaktärsdrag gemensamt. De är nationalistiska, EU-skeptiska och kräver sitt lands självbestämmande tillbaka från överstatliga institutioner. De är nationalkonservativa och främlingsfientliga, varför de säger stopp till invandrare och flyktingar med föreställt främmande kulturer. Partierna är populistiska och identifierar sig med "folket" i en upplevd konflikt med "eliten", eller "etablissemangen". Den ideologiska kärnan är en föreställd homogen nationell kulturell identitet baserad på en starkt konservativ syn. Hoten identifieras som invandring, islam, EU och "det vänsterliberala etablissemangen". Detta etablissemang anses hysa progressiva värderingar som är historiskt främmande i hemlandet. Partierna hyser också ett hat mot oberoende medier eftersom deras rapportering visar en annorlunda världsbild än den som högerradikalerna vill presentera.
- ◆ Partiernas högerpolitik är inte enbart kulturkonservativ, utan även ekonomisk. I synen på löntagares rättigheter, arbetsmarknaden, fördelningspolitiken och fackförbundens roll intar partierna generellt sett en arbetstagarfientlig position. Uttrycken för detta skiljer sig något åt, men inga av de högerradikala partierna har en positiv inställning till fackföreningsrörelserna i sina länder. Konflikten mellan de högerradikala och fackföreningarna är både ideologisk och bygger på en väsensskild syn på människan, samhället och demokratin. Partierna har gått till angrepp mot fackföreningsrörelserna och försvagat arbetstagarernas rättigheter. Flera av regeringarna har drivit igenom reformer av arbetsrätten i sina länder, både för att göra arbetsmarknaden mer "flexibel", för att gynna arbetsgivarsidan och för att försvaga fackförbundens styrka.

- ◆ I något fall kan högerradikala partier ge sken av att vilja knyta band till fackföreningsrörelsen och av att vilja värna arbetstagarnas rättigheter. Men de för ändå i praktiken en löntagarfientlig linje och vill i huvudsak själva gynnas politiskt av ett närmande till fackförbunden. Merparten av partierna har legat bakom en politik som lett till mycket stora, regeringskritiska demonstrationer av fackföreningsrörelsen.
- ◆ Alla högerradikala partier är i dag främlingsfientliga och vänder sig emot invandring, flyktingar och muslimer. Medan flera av partierna redan under decennier har byggt sitt politiska engagemang på detta motstånd, har vissa av partierna anammat en främlingsfientlig retorik först i samband med flyktingkrisen 2015. Innan dess har de främst tagit avstamp i andra hjärtefrågor.
- ◆ Partierna delar inte en gemensam syn på ekonomisk politik. Vissa av partierna kan förespråka en nyliberal linje, medan andra är uttalade motståndare till nyliberalismen och för en politik med starka statliga insatser och välfärds-satsningar. Samtidigt så rör det sig om en välfärdschauvinism, där migranter inte gynnas av den lika mycket som infödda medborgare.
- ◆ När partierna fått inflytande över regeringsmakten har de på många sätt lyckats göra verklighet av sina politiska program. Konsekvenserna följer inte sällan ett mönster. Partierna målar ut flyktingar, muslimer och invandrare som landets största fiender och har på olika sätt lagstiftat mot dessa. De har även skurit bort stödet till integrations-satsningar. I flera av länderna har det parallellt skett ett uppsving i rasistiska utspel och våldsdåd.
- ◆ Partierna har med hjälp av regeringsmakten aktivt spridit sina konservativa, intoleranta och reaktionära värderingar i samhället. Konsekvenserna syns både i utbildningsväsendet, i kulturlivet och till och med i angrepp mot den akademiska friheten. Partierna har på olika sätt gått till angrepp mot oberoende medier och till och med mot pressfriheten. Partierna är nationalistiska och euroskeptiska, och fortsätter angripa EU.
- ◆ I de två EU-länder där högerradikala partier bildat regering på helt egen hand, Ungern och Polen, har man dessutom i mångt och mycket satt demokratin på undantag. Ländernas makt-delningsinstitutioner och public service-medier har politiserats och mist sitt oberoende. De kritiska, oberoende civilsamhällena har utsatts för repressiva åtgärder och även diskriminerande lagstiftning. Polariseringen i bägge samhällena är oerhört påtaglig.

INNEHÅLL

Bulletpoints	3
Inledning	7
Disposition	10
Del 1: Högerradikalernas idévärld och praktik	11
Ungern: Det illiberala föregångslandet	11
Konsekvenser i samhället	13
Polen: "Den goda förändringen"	15
Konsekvenser i samhället	17
Österrike: Haiderianernas återkomst	18
Konsekvenser i samhället	20
Italien: "Det sunda förnuftets revolution"	22
Konsekvenser i samhället	24
Danmark: Normaliserad högerradikalism	25
Konsekvenser i samhället	27
Del 2: Högerradikalernas syn på löntagarnas rättigheter	29
Ungern: Till attack mot fackföreningsrörelsen	30
Polen: Splittring och antifacklig politik – men försök till taktisk allians med Solidaritet	32
Österrike: Nyliberalism och övertidsarbete	35
Italien: "Värdighet" och populism	37
Danmark: En strategiskt utsträckt hand	39
Slutord	41
Källhänvisningar	44
Tryckta källor	44
Elektroniska källor	44
Noter	46

INLEDNING

Under 2017 publicerades det, med några månaders mellanrum, två debattböcker som berörde det växande stödet till högerradikala partier i Europa. Den bulgariske statsvetaren Ivan Krastev släppte sin uppmärksammade *Efter Europa*, där han pekar ut flyktingkrisen som den främsta orsaken till utvecklingen. Enligt Krastev känner många européer att deras livsstil och framtid äventyras av att det kommer flyktingar till Europa. Stödet till främlingsfientliga högerradikaler är ett uppror mot de traditionella politikerna, som betraktas som en verklighetsfrånvärd elit, oförmögen att hantera flyktingfrågan. Krastev varnar för att utvecklingen hotar hela EU-projektet och dess värderingar.¹

Lite senare på året släppte den brittisk-ungerske sociologiprofessorn Frank Furedi sin bok *Populism and the European Culture Wars*, som främst fokuserar på Östeuropa. Furedi förklarar uppkomsten av flera högerradikala regeringar där med att det i dag utkämpas ett "kulturkrig" i Europa. På den ena sidan finns det postmoderna Västeuropa med EU i spetsen, vars liberala eliter inte är intresserade av att bevara nationella identiteter och det kristna kulturarvet. På den andra sidan finns Östeuropa, vars skilda historia gör att många människor har den rakt motsatta åsikten. Därför röstar de fram högerradikala regeringar som försvarar sina länders nationella och traditionella värderingar.²

Krastev är en välkänd liberal statsvetare. Furedi var tidigare libertarian men verkar nu själv ha blivit en försvarare av den högerradikala regeringen i Ungern. De två männen är oense om mycket. Men båda landar i slutsatsen att det växande stödet till högerradikalismen är en konsekvens av konflikter, mellan olika syner på hur vårt Europa egentligen bör se ut. I både västra och östra Europa säger sig dessa partier ta folks traditionella värderingar och livsstilar i skydd.

För tillfället är det synen på flyktingmottagande, invandring och integration som står i centrum för den europeiska debatten. Sedan flyktingkrisen 2015 har dessa frågor präglats, och till och med avgjorts, valen i flera europeiska länder. Alla partier som är föremål för den här rapporten har reagerat på flyktingkrisen

med främlingsfientlighet och rasism. Men innan 2015 saknade de östeuropeiska högerradikala partierna i rapporten någon utpräglad främlingsfientlig och anti-islamisk retorik. De partierna har tidigare främst tagit avstamp i synen på värderingar för att växa.

Samtidigt talas det naturligtvis om fler fenomen som också bidragit till dagens växande högerradikalism. Finanskrisen, konsekvenserna av den nyliberala ekonomin, de växande samhällsklyftorna, en folklig besvikelse över framtidsdrömmar som inte uppfyllts, synen på nationens förflutna med mera. Förhållandena ser olika ut och inget land är det nästa helt likt.

Sedan Krastevs och Furedis böcker kom ut så har flera dramatiska förändringar ägt rum i Europa. På hösten 2017 rönnte Alternativ för Tyskland stora valframgångar och kom in i den tyska förbundsdagen, som första högerradikala parti på 55 år. Kort efter det fick Österrike en ny koalitionsregering, där ett av partierna är högerradikalt och har nazistiska rötter. Sommaren 2018 fick även Italien en ny koalitionsregering, där det ingår ett högerradikalt parti. I september samma år röstade 17,5 procent av alla svenska väljare på Sverigedemokraterna (SD), ett högerradikalt parti med nazistiska rötter.

Utvecklingen måste tas på stort allvar, eftersom de högerradikala partierna själva menar allvar med vad de säger. Under de senaste åren har partierna i flera länder lyckats driva igenom centrala delar av sina politiska program, både som regeringspartners och stödpartier. I Ungern och Polen har partierna bildat regering på helt egen hand. Där har man i första hand gått till angrepp mot demokratin och rättsstatens fundament.

Europa löper stor risk att se en förstärkning av den här utvecklingen efter det viktiga valet till EU-parlamentet i maj 2019. Sverige löper samma risk, om SD blir större i valet. För att demokratiska krafter framgångsrikt ska kunna bekämpa denna trend har det blivit ännu viktigare att förstå de högerradikala partiernas idévärld och varför de lyckats få ett omfattande väljarstöd. Det har blivit lika viktigt att uppmärksamma vad det egentligen medfört för konsekvenser för demokratin och för civila och mänskliga rättigheter, i de europeiska länder där partierna har kunnat påverka regeringspolitiken.

Den här rapporten ämnar dra ett strå till stacken och ger en bakgrund till de fem viktigaste, högerradikala partiernas framgångar i fem olika EU-länder. I den politiska debatten används det en rad olika begrepp för att beskriva partier av det här slaget. Det vore fel att påstå att de alla delar identiska idévärldar. Men för att undvika begreppsförvirring så kallas de fem partierna i denna rapport kort och gott för högerradikala.

Samtidigt delar partierna ett antal grundläggande karaktärsdrag som den här rapporten tar fasta på. Alla dessa partier är nationalistiska och kräver landets självbestämmande tillbaka från EU. De är nationalkonservativa och främlingsfientliga och säger nej till flyktingar och kulturellt främmande invandrare. De är populistiska och identifierar sig med "folket", i en konflikt med "eliten". De hyser ett hat mot en föreställd "vänsterliberal" samhällselit med progressiva värderingar. De hyser ett hat mot oberoende medier, vars rapporteringar presenterar annorlunda världsbilder och kanske även framställer högerradikalerna i dålig dager.

Eftersom partierna också hyser auktoritära tankesätt, drömmer de dessutom om att tysta och avlägsna dessa hot och eliter, om de någonsin får makten.

DISPOSITION

RAPPORTEN ÄR UPPDELAD I TVÅ HUVUDSAKLIGA DELAR.

Den första delen beskriver fem högerradikala partier, tillika ideologiska syskon till SD, som i dag påverkar regeringspolitiken i fem olika medlemsstater i EU: Ungern, Polen, Österrike, Italien och Danmark. Varje land har sitt eget underkapitel, där bakgrunden till och den högerradikala idévärlden hos partierna beskrivs. Där beskrivs också de politiska konsekvenser i samhället som partierna gett upphov till.

Den andra delen av rapporten berättar om de högerradikala partiernas förhållande till fackföreningsrörelsen. Om hur de partier som är nyliberala bedriver en öppet antifacklig politik och sällar sig till en högerlinje som gynnar arbetsgivarsidan. Medan andra partier som är motståndare till nyliberalismen i vissa fall kan söka samarbeten med fackförbund och kan ge stöd åt deras krav – men bara så länge det gynnar de egna politiska intressena i gengäld.

Rapporten avslutas med ett slutord, som sammanfattar slutsatserna i rapporten och blickar framåt i tiden.

Den här rapporten fokuserar på ett mindre urval EU-länder där högerradikala partier har ett avgörande inflytande över regeringspolitiken. Rapportens skribent och Tankesmedjan Tiden gör inte något anspråk på att beskriva en situation som är allmängiltig för alla EU-länder som har högerradikala partier.

DEL 1: HÖGERRADIKALERNAS IDÉVÄRLD OCH PRAKTIK

UNGERN: DET ILLIBERALA FÖREGÅNGSLANDET

En av de personer som i dag har kommit att symbolisera högerradikalismen i Europa är den ungerske premiärministern Viktor Orbán. Det finns ett skäl till detta. Ungern var det första landet i EU där ett högerradikalt parti tog över makten på helt egen hand, och utan bromsklossar kunde göra verklighet av sina planer. Konsekvenserna av detta har i årtal fått stor internationell uppmärksamhet.

Ungerns regeringsparti heter Fidesz och leds med järnhand av sin ordförande Viktor Orbán. Fidesz bildades ursprungligen som ett liberalt och ungdomligt parti, som tog strid för att ungrarna skulle bli så politiskt och ekonomiskt fria som möjligt i förhållande till staten. Fidesz kom in i parlamentet 1990, men efter ett nedslående resultat i valet 1994 gjorde Orbán en total ideologisk omstöpning av partiet, som i stället blev konservativt och nationalistiskt. Fidesz och Orbán ledde en koalitionsregering under mandatperioden 1998–2002, men förlorade sedan makten. I valet 2010 lockade de många nya missnöjesröster och kom tillbaka till regeringsmakten genom en jordskredsseger. Partiet fick hela 53,1 procent av rösterna och en egen supermajoritet i parlamentet, vilket gjorde att Orbán kunde bilda regering på helt egen hand. I följande val har de med liten marginal lyckats behålla denna supermajoritet.

Fidesz beskrivs ofta som ett nationalkonservativt parti. Man försvarar högljutt Ungerns etniska, kulturella och religiösa identitet, som påstås vara under hot av globaliseringen och av utomeuropeisk invandring. Av samma anledning motsätter man sig många progressiva värderingar, som är "utländska". Fidesz kämpar för det man anser är ungerska värderingar: fosterlandskärlek, kristendom, traditioner och den heterosexuella kärnfamiljen.

Nationalismen är ett annat viktigt inslag i Fidesz idévärld, som delvis ligger bakom det stora väljarstödet. I Ungern finns det en utbredd uppfattning om att man drabbats av ständiga oförrätter i historien. Att man alltid har förtryckts av stormakter och behövt kämpa för sitt självbestämmande och sin kulturs överlevnad. Fidesz fångar upp denna mentalitet och har i årtal hävdad att Ungern fortfarande hotas av mäktiga utländska fiender. Varje gång Orbán hamnat i internationella dispyter eller fått utländsk kritik så har han förvandlat detta till "attacker mot det ungerska folket".

Den tyske statsvetaren Jan-Werner Müller har pekat ut Ungerns premiärminister som ett skolboksexempel på en populistisk politiker. Orbán sätter likhetstecken mellan sig själv och det ungerska folket, och attackerar ständigt inhemska och utländska "eliter" som han påstår vill skada folket.³

Under de senaste åren har Orbán fått mest uppmärksamhet för sin häftiga fiendtlighet mot invandring, islam och mångkulturalism. Han har låtit resa ett dubbelt taggtrådsstängsel längs med hela den ungersk-serbiska gränsen, för att stoppa asylsökande att ta sig upp längs den så kallade "Balkanrutten". Orbán har även vägrat att ta emot ett mindre antal obligatoriska kvotflyktingar, som EU-kommissionen har beslutat ska fördelas bland alla medlemsstater. Med stor alarmism har han varnat om att islam hotar Ungerns kulturella identitet och att muslimer oundvikligen bildar parallella samhällen, som begår islamistisk terrorism.

Det här var inte några frågor som Orbán alls berörde innan flyktingkrisen 2015. Det var först då som han och Fidesz även fick en rasistisk, främlingsfiendlig linje i politiken, och blev något mer än "bara" nationalkonservativa reaktionärer. Men populismen har följt med Orbán även in i främlingsfiendligheten. Premiärministern har attackerat EU och påstår att det finns en elitkonspiration bakom Bryssels flyktingpolitik. Han hävdar att den ungersk-amerikanske finansmannen George Soros i hemlighet styr hela EU och har en "Sorosplan" för att importera miljontals muslimer till Europa. Syftet ska vara att skapa en multikulturell väljarbas till Europas vänsterliberala partier.

Massiva propagandakampanjer om denna "migrationskonspiration" utgjorde navet i Fidesz valrörelse 2018. Samtidigt är det bara det senaste steget i Orbáns utpräglade EU-skepticism. I flera år dessförinnan har han gjort utspel om att det elitstyrda EU är ett "nytt Sovjetunionen", som vill beröva ungrarna deras identitet och självbestämmande. Likaså att EU:s liberala värderingar har försvagat Europas styrka och konkurrenskraft.

Detta har också lett till att Orbán offentligt tagit avstånd från EU:s liberala demokratimodell. När han i juli 2014 medverkade i ett debattforum för etniska ungrare i Bäile Tuşnad, Rumänien, sa han att dagens ekonomiskt framgångsrika

länder har helt andra politiska modeller. Singapore, Kina, Indien, Ryssland och Turkiet nämndes som exempel. Orbán sa att han därför vill ersätta den liberala demokratin i Ungern med en icke-liberal, eller ”illiberal” stat. Uttalandet fick mycket stark kritik, eftersom det nu stod klart att Orbán finner inspiration till sitt styre i auktoritära regimer.

I juli 2018 upprepade Orbán detta resonemang i debattforumet i Băile Tuşnad. Västeuropa, sa han, har blivit ”en civilisation i förfall”. De härskande vänsterliberala eliterna är att beskylla för detta, eftersom de har förnekat Europas kristna rötter och ersatt sina egna medborgare med invandrare. Men lyckligtvis är dessa eliter på väg bort från makten, i och med EU-valet 2019. Där ska även den skadliga liberala demokratin ersättas av en illiberal modell, som även kan kallas ”kristen demokrati”, sa Orbán.⁴

KONSEKVENSER I SAMHÄLLET

I september 2018 röstade EU-parlamentet ja till att för första gången trigga i gång ett så kallat artikel 7-förfarande mot en medlemsstat. Det är en akutåtgärd som används när ett lands regering anses bryta mot EU:s grundläggande demokrativärden. Förfarandet kan bland annat leda till att Europeiska rådet drar in regeringens rösträtt. Landet som är föremål för denna historiska, ännu pågående, process är Ungern.

Fem månader senare publicerade tankesmedjan Freedom House sin årliga sammanställning över politisk frihet i världen. Där har Ungern nedgraderats till att nu betraktas som ett endast ”delvis fritt” land. Motiveringen lyder att premiärminister Orbán har legat bakom ”oavbrutna attacker mot landets demo-kratiska institutioner”. Orbán har ända sedan 2010 attackerat oppositionen, medierna, religiösa grupper, akademierna, civilsamhället, domstolarna, asylsökande och den privata sektorn. Ungern är därför det första landet i EU som Freedom House inte längre betraktar som en fullvärdig demokrati.⁵

Orbán har ända sedan 2010 attackerat oppositionen, medierna, religiösa grupper, akademierna, civilsamhället, domstolarna, asylsökande och den privata sektorn.

”

Konsekvenserna för demokratin har med andra ord varit katastrofala, i det första EU-landet där ett högerradikalt parti bildade regering på egen hand. I sina valsegrar 2010, 2014 och 2018 har Fidesz varje gång erövat en supermajoritet i parlamentet. Därmed har man kunnat driva igenom sina egna lagförslag på helt egen hand. Under åren har hundratals lagar stiftats som attackerat demokratin och rättsstatens institutioner. Konstitutionsdomstolen har hamnat under regeringens kontroll. Rättsväsendet, ämbetsmannasektorn och den offentliga sektorn har politiserats. På alla nivåer har icke-lojala personer rensats

ut och ersatts av regeringslojalister. Det huvudsakliga målet med dessa angrepp har varit att garantera Orbáns långvariga maktinnehav.

Fidesz har i årtal pressat sina nationalistiska, konservativa och intoleranta värderingar in i det ungerska utbildningsväsendet och kulturlivet. Personer som förespråkar andra värderingar har råkat alltmer illa ut. På sistone har detta också drabbat de högre lärosätena och den akademiska friheten. I oktober 2018 förbjöd Fidesz i praktiken akademiska studier i genusvetenskap, genom att man drog in all statlig ackreditering och finansiering. ”Människor föds som antingen män eller kvinnor”, lät regeringen hälsa.⁶

Regeringen har också vägrat att förnya undervisningstillståndet för det privata Centraleuropeiska universitetet (CEU) i Budapest, vars progressiva profil länge

Regeringen har också vägrat att förnya undervisningstillståndet för det privata Centraleuropeiska universitetet (CEU) i Budapest, vars progressiva profil länge har stuckit Orbán i ögonen.

har stuckit Orbán i ögonen. Till på köpet grundades CEU av George Soros. I december 2018 meddelade CEU att man tvingas flytta sin verksamhet till Wien, vilket innebär att en regering i ett EU-land för första gången har stängt ner ett universitet av ideologiska skäl.

Fidesz har använt kampen mot ”Sorosplanen” och flyktingar för att attackera det oberoende civilsamhället och försvaga de mänskliga rättigheterna. Civil- och människorättsorganisationer har stigmatiserats av nya lagar och demoniserats som ”agenter för Sorosplanen”

i långvariga propagandakampanjer. Asylsökande blir automatiskt frihetsberövade i barackläger, innan de flesta sparkas ut ur landet. Det statliga stödet till de fåtal flyktingar som fått stanna har skurits ner till svältgränsen. Sommaren 2018 trädde ”Stoppa Soros-lagen” i kraft, som kriminaliserar all assistans till ”illegala migranter”.

Ungern har blivit ett extremt polariserat land, som slits itu mellan de 50 procent som stödjer regeringen och alla de andra som inte gör det. Orbáns regering har också gett upphov till vitt skilda åsikter i EU om hur man ska hantera det auktoritära hotet. Det har lett till att reaktionerna varit ytterst långsamma. Men utöver den pågående artikel 7-proceduren så stängdes Fidesz i mars 2019 även av från sin egen partigrupp EPP i EU-parlamentet. För övrigt den partigrupp där svenska Moderaterna och Kristdemokraterna ingår.

Orbán har på flera sätt varit en högerradikal, populistisk och auktoritär pionjär som ledande politiker i ett EU-land, och har byggt ett system där han svårligen kan förlora makten. Hans väljare befinner sig i en propagandabubbla, som är svår att träda ur eftersom det knappt finns några oberoende nyhetsmedier kvar att få alternativa berättelser från. Public service-medierna har varit regeringens propagandamegafoner sedan 2010. Under de senaste åren har Fidesz-lojala affärs-

män också köpt upp en mycket stor del av alla kommersiella nyhetsmedier, som pressats till att leverera regeringslojala nyheter. I november 2018 "donerades" nära 500 av dessa kommersiella medier till en gigantisk mediestiftelse kontrollerad av Orbán-lojalister. Reportrar utan gränser skrev i ett uttalande, att "en sammanslagning av så många mediebolag som stödjer ett enda parti har inte syns till i Ungern sedan kommunistregimen föll".⁷

Ungern har kort sagt förvandlats till ett viktigt laboratorium för att testa hur mycket det går att förändra ett samhälle utifrån en reaktionär, intolerant, auktoritär och nationalistisk agenda. Landet har blivit ett illiberalt föredöme och en utgångspunkt för många högerradikala krafter som använder samma språk som Orbán, och som önskar gå i hans fotspår.

POLEN: "DEN GODA FÖRÄNDRINGEN"

Sedan 2015 har ännu ett auktoritärt orosmoln i Östeuropa skapat huvudvärk för EU. Regeringspartiet i Polen heter Lag och rättvisa (PiS) och bildades 2001 av tvillingbröderna Jarosław och Lech Kaczyński, två veteranpolitiker som var engagerade i oppositionen mot den kommunistiska diktaturen. PiS kom till makten första gången 2005, men styrde bara i två år som en svag minoritetsregering och sedan i en koalitionsregering, innan man förlorade i ett nyval 2007. Lech Kaczyński hade vunnit i presidentvalet 2005 för PiS räkning. Han avled dock i en stor flygolycka i ryska Smolensk 2010, tillsammans med många andra ledare från den polska statsapparaten. Sedan dess styr den andre brodern, Jarosław Kaczyński, ensam över PiS som partiordförande och obestridd ledare.

Under 2015 tog PiS hem segern i både det polska presidentvalet och parlamentsvalet. Partiet fick egen majoritet i parlamentet, vilket gjorde att man kunde bilda regering av egen kraft. I den regeringen har Jarosław Kaczyński inget eget uppdrag. Han sitter endast som ledamot i Polens parlament. Men alla seriösa bedömare anser att Kaczyński är Polens starke man, som styr regeringen och till viss del även presidenten bakom kulisserna.

PiS är ett ärkekonservativt, kristet parti som har odlat nära band till Polens katolska kyrka. De är även nationalkonservativa och vill beskydda det man anser är Polens traditionella identitet och inhemska värderingar. Kaczyński har i många år haft en viktig tes om att systemskiftet till demokratin 1989–1991 kapades av en vänsterelit, som tog över makten och sedan har kontrollerat alla samhällssektorer.

I PiS partiprogram skriver man att denna vänsterelit har påverkats av skadliga, "utländska" värderingar och därför har gått till attack mot polska värden. Konsekvenserna har syns

PiS är ett ärkekonservativt, kristet parti som har odlat nära band till Polens katolska kyrka. De är även nationalkonservativa och vill beskydda det man anser är Polens traditionella identitet och inhemska värderingar.

”

i kulturlivet och i public service-medierna, som spridit icke-polska synsätt. Den polska identiteten har även tonats ned i utbildningsväsendet. PiS anser att skolan tvärtom måste ha en ”fostrande roll” med en ”patriotisk aspekt”, så att man kan garantera att barnen får en kännedom om nationens historiska erfarenheter.⁸

Polen har erövrats och raderats från Europas karta flera gånger under århundradena. Precis som i Ungern har det gett upphov till en mentalitet om att det polska folket alltid har förtryckts och alltid har behövt kämpa för sin kulturs överlevnad. Det här är en viktig nationalistisk föreställning både hos PiS och många av dess väljare, vilket bidrar till väljarstödet till partiet.

Kaczyński har länge även haft en andra viktig tes, om att Polen aldrig har återfått den självständighet som gick förlorad när Nazityskland och Sovjetunionen

Man vill i stället se en decentraliserad europeisk union, som bygger på jämlikhet mellan alla länder, en acceptans för länders kulturella skillnad, och som inte försöker bygga vad man tycker är en ”utopisk fantasi” om demokrati på överstatlig nivå.

anföll landet 1939. Efter det andra världskriget hamnade man under Moskvas styre. Och efter kommunismens fall har Polen hamnat under både Tysklands och Rysslands hållhakar.⁹

Den här föreställningen har bidragit till Kaczyńskis starka EU-skepticism. Den har också eldats på av att Kaczyński är en uttalad motståndare till nyliberalismen, trots att Polen hörde till de ytterst få undantag av EU-länder som inte drabbades av negativ tillväxt under finanskrisen. PiS upplever att medlemskapet i EU har lett till att Polen har berövats allt större delar av sitt självbestämmande.

Man vill i stället se en decentraliserad europeisk union,

som bygger på jämlikhet mellan alla länder, en acceptans för länders kulturella skillnad, och som inte försöker bygga vad man tycker är en ”utopisk fantasi” om demokrati på överstatlig nivå.

PiS anser också att det har kommit krav från EU om en kulturell likströmning, som utgår från värderingar från Västeuropa. I sitt partiprogram talar man om en ”aggressiv politisk korrekthet” från EU. Den är bland annat skyldig till att en värdefrämmande ”genusideologi” har letat sig in i Polen, vilket PiS tycker är en fara för polska familjer.¹⁰

Ingenstans i PiS äldre ideologiska dokument står det någonting om synen på flyktingar, invandrare eller muslimer. De var ickefrågor innan flyktingkrisen 2015 dök upp. Sedan dess har Kaczyński gjort motståndet mot flyktingar till en av sina politiska huvudfrågor. Han har varnat för att Polen riskerar såväl sjukdomsepidemier och islamistisk terrorism, om flyktingar kommer in i landet. Ytterst få flyktingar har faktiskt anlänt till Polen. PiS har tillsammans med Ungern och Tjeckien även vägrat att ta emot några obligatoriska kvotflyktingar, i strid med vad den föregående polska regeringen lovade EU-kommissionen.

Detta har resulterat i att Kaczyński ytterligare distanserat Polen från de flesta andra medlemsstater i unionen.

KONSEKVENSER I SAMHÄLLET

Kaczyński hade innan sitt makttillträde varit mycket tydlig med vilka åtgärder han ville genomföra. Systemsiftet som påbörjades 1989 måste till varje pris fullbordas. Därmed måste den vänsterliberala eliten rensas bort överallt, tillsammans med deras icke-polska värderingar. Men för att dessa förändringar inte ska gå att backa i en handvändning igen, har ett långvarigt maktinnehav varit viktigt. Precis som i Ungern har regeringspartiet därför attackerat demokratis fundament.

PiS har gått i Orbáns fotspår och använt sin majoritet i parlamentet till att på egen hand driva igenom en mängd nya lagar, som gjort att partiet kunnat ta kontrollen över statliga, oberoende institutioner. Det första offret var den polska konstitutionsdomstolen, som omorganiserades och påtvingades regeringslojala domare. I dag betraktas domstolen som ett redskap för PiS. EU-kommissionen antog 2016 ett dokument där man anklagade Polen för att bryta mot rättsstatsprincipen.¹¹ PiS har även politiserat statsapparaten och den offentliga sektorn genom att tillsätta lojala ämbetsmän.

Kort efter makttillträdet 2015 stiftades även en ny lag som ger regeringen rätten att tillsätta nya ledningar i public service-medierna. En av PiS parlamentsledamöter förklarade att medierna och deras journalister konsekvent hade spridit antipolska åsikter. Enbart under 2016 lämnade sedan 225 journalister medierna, antingen genom att de begärde avsked eller genom att de nya regeringslojala ledningarna plötsligt behövde göra nedskärningar. Sedan dess har public service-medierna varit megafoner för PiS.¹²

Kaczyński har arbetat energiskt för att sprida de ”rätta” polska värderingarna i samhället. Genom ideologiskt färgade utbildningssatsningar fostras nu en ny patriotisk generation som får kunskap om nationens historia. Flera historierevisionistiska forskningsinstitut och museer har etablerats. Samtidigt har man velat bestraffa avvikande syner på historien. 2018 trädde en uppmärksam lag i kraft, som gjorde det förbjudet att påstå att den polska nationen eller staten var inblandad i Förintelsen.¹³

Sedan 2016 har PiS flera gånger även försökt att ytterligare kriminalisera abort, trots att Polen redan har EU:s mest restriktiva abortpolitik. Försöken har gått i sank efter massiva kvinnoprotester. I februari 2019 släppte Human Rights Watch en rapport om hur PiS systematiskt attackerar polska kvinnorrättsorganisationer, både genom polisiära räder mot kontor, genom att neka organisationerna offentliga bidrag och genom att hota deras aktivister. PiS har även bedrivit smutskastnings-

kampanjer om att kvinnorrättsaktivisterna är farliga för Polens traditionella värderingar.¹⁴

Kaczyński delar många av sina åsikter med andra högerradikala, nationalistiska kretsar i Polen. I ett försök att stärka stödet för PiS i dessa miljöer så handplockade man i januari 2019 en före detta ledare för organisationen All-polsk ungdom, till regeringsposten som vice minister för digitala frågor. All-polsk ungdom är en organisation ökad för ultranationalism, homofobi och antisemitism.¹⁵

Allt det här har Kaczyński kallat för dobra zmiana, eller en "god förändring". Den goda förändringens politik har hittills bara påbörjat Polens resa bort från sitt falska jag, till att bli en ny och starkare nation. Förutsatt att PiS inte berövas sin majoritet i parlamentet efter valet på hösten 2019, lär de fortsätta driva sin politik.

I december 2017 aktiverade EU-kommissionen ett artikel 7-förfarande mot även Polen. PiS anses ligga bakom en politik som riskerar att bryta mot EU:s grundläggande demokrativärden. Processen har ännu inte lett till en votering i EU-parlamentet, som i fallet med Ungern, men är inte desto mindre en viktig markering. PiS har inledningsvis svarat med förolämpningar och aggression mot EU:s protester, och övertygats än mer i sin EU-skeptiska hållning.

Polen har också blivit ett alltmer polariserat land, där regeringsanhängarna respektive –motståndarna är indelade i två läger som knappt kan tala med varandra. Polariseringsen förvärras också av att de senaste lokalvalen på hösten 2018 tydligt visade att PiS har sitt stöd främst på landsbygden, medan oppositionen har sina fästen i städerna.

I januari 2019 mördades staden Gdansk's liberale borgmästare Paweł Adamowicz med en kniv i hjärtat, när han talade på en välgörenhetsgalan. Adamowicz var den första högre politikern som dödats på flera decennier i Polen. Även om hans mördare visade tecken på sinnesförvirring, så tolkade många människor mordet som ytterligare ett tecken på hatets utbredning i Polen. Den regeringskontrollerade statstelevisionen hade bara tre dagar innan dådet attackerat den stiftelse som sedan arrangerade välgörenhetsgalan.¹⁶ Kaczyński deltog inte vid begravningen av Adamowicz.

ÖSTERRIKE: HAIDERIANERNAS ÅTERKOMST

När den nya koalitionsregeringen i Österrike svors in i december 2017 gav det, precis som väntat, stora rubriker i internationella medier. För det första så blev den då blott 31-åriga Sebastian Kurz, partiledare i det konservativa Folkpartiet (ÖVP), landets nya förbundskansler och världens yngste regeringschef. För det andra så återkom det högerradikala Frihetspartiet (FPÖ) till makten och fick

kontrollen över inrikes-, utrikes- och försvarsministerierna. FPÖ:s partiledare Heinz-Christian Strache blev Österrikes nya vice-kansler.

De båda partierna hade bildat regering tillsammans även år 2000, när FPÖ leddes av den ökände Jörg Haider. Det var första gången som ett högerradikalt parti släpptes fram till makten i ett EU-land. Vaggan stod i Österrike. En smärre kris uppstod i EU och de övriga medlemsstaterna hade i flera månader nedgraderade diplomatiska förbindelser med Österrike. Men det var då, och nu är klimatet annorlunda. Den här gången sände EU bara gratulationer till Wien. FPÖ bildades 1956 av före detta medlemmar i det tyska nazistpartiet. Längre förblev man ett litet pangermanskt parti i periferin. Men på 1990-talet gjorde den nya ledaren Jörg Haider FPÖ till ett rent österrikiskt, populistiskt och höger-radikalt parti som attackerade både etablissemangen, flyktingar och arbetskraftsinvandrare. Väljarstödet till "Haiderianerna" växte snart explosionsartat. Haider själv, som avled 2008, blev dåtidens arketyper för en populistisk högerradikalism.

FPÖ har länge stått på två ideologiska ben i form av frihetlighet och främlingsfientlighet. Partiet är EU-skeptiskt och kampanjade emot att Österrike skulle ansluta sig till unionen. EU ses som ett projekt där hemlandets frihet, suveränitet och neutralitet hotas, och där målet är skapandet av en helt centraliserad byråkrati. Heinz-Christian Strache, som är partiets ordförande sedan 2005, förespråkar i stället införandet av direktdemokrati, enligt den schweiziska modellen. Partiet anser att den representativa demokratin har stora brister och man vill införa möjligheten att ta fler beslut genom folkomröstningar. Bland annat för att försöka träda ur EU.¹⁷

Partiet understryker också att Österrike inte är ett invandringsland. FPÖ tar helt avstånd från det man i sitt partiprogram kallar "artificiella synkroniseringar av språk och kulturer", genom påtvingad multikulturalism, globalisering och massmigration.¹⁸ Så har det hetat i flera decennier. Men under de senaste åren har udden särskilt riktats mot muslimer och en påstådd "islamisering av samhället". FPÖ som tidigare varit antikattolskt och prästfientligt tar nu även det kristna kulturarvet i försvar. Denna omställning är ett försök att både locka nya väljargrupper och att distansera FPÖ från sina antisemitiska rötter.¹⁹

Den islamfientliga linjen har också lett till att Strache plötsligt framställer partiet som en förkämpe för kvinnors frihet och rättigheter. Man säger att patriarkala kulturer kommer till Österrike genom invandringen, och att detta leder till nya former av kvinnodiskriminering. Man vill förbjuda kvinnliga muslimer från att bära slöja, för att befria dem från männens förtryck. Samtidigt har FPÖ alltid varit ett antifeministiskt parti som motsätter sig fri abort och även är uttalat

EU ses som ett projekt där hemlandets frihet, suveränitet och neutralitet hotas, och där målet är skapandet av en helt centraliserad byråkrati.

”

kritiska till att barn sätts på daghem – vilket betyder att kvinnans plats är i hemmet, där hon kan ta hand om barnen.²⁰

FPÖ hade lyckats bygga upp ett omfattande väljarstöd redan i början av 2015, med opinionssiffror på 30 procent i flera förbundsländer. Lite senare det året seglade flyktingkrisen upp som den viktigaste politiska frågan i Österrike. I parlamentsvalet 2017 fick partiet sitt bästa resultat någonsin med 26 procent av rösterna. Sannolikt hade siffrorna blivit ännu högre än så, om det inte hade varit för konservativa ÖVP.

Under ledning av sin nya ordförande Sebastian Kurz, som medier beskrivit som ett ”politiskt underbarn”, lyckades ÖVP klättra kraftigt i opinionen 2017 och vinna valet med 31,5 procent av rösterna. Det berodde på en medveten högergir där ÖVP började driva en invandrings- och islamfientlig politik. Kurz krävde en strypt invandring och varnade för politisk islam, uppkomsten av muslimska

” **Kurz krävde en strypt invandring och varnade för politisk islam, uppkomsten av muslimska parallellsambhällen och hot mot österrikiska värderingar.**

parallellsambhällen och hot mot österrikiska värderingar. Det var en främlingsfientlig retorik som till stora delar överlappade från FPÖ.

Än så länge vore det vanskligt att kalla ÖVP höger-radikalt. Det är ett av Österrikes statsbärande partier och har i flera decennier suttit i koalitionsregeringar med Socialdemokraterna. Men med det i åtanke så utmärkte sig Kurz även i sitt eget parti, med att han redan

från början av flyktingkrisen 2015 ställde sig starkt negativ till att släppa in människor till Österrike. Kurz var då landets utrikesminister med ansvar för integrationsfrågor. Sedan dess, och även efter att han blev Österrikes förbundskansler, har han drivit en invandringspolitik som alltmer låtit som den från Budapest och Warszawa.²¹

Jörg Haiders stora bedrift med att normalisera högerradikala åsikter förblev därför inte bara ett 90-talsfenomen i Österrike. Med Kurz vid rodret så har det gamla maktpartiet ÖVP nu gjort samma sak. Man såg även till att välja bort en traditionell koalitionsregering med Socialdemokraterna, för att i stället ännu en gång föra ”Haiderianerna” till makten.

KONSEKVENSER I SAMHÄLLET

FPÖ satte tonen för sin politik direkt efter att koalitionsregeringen hade tillträtt. Efter bara en vecka sade vicekansler Strache att asylsökande som anländer till Österrike bör inhysas i center och beläggas med utgångsförbud nattetid, så länge som asylprocessen pågår. Ett förslag som påminde om frihetsberövandet av asylsökande i Ungern. Omfattande kritik tvingade Strache att backa. Men i mars 2019 blev det trots allt lag på att asylsökande får ute-

gångsförbud mellan klockan 22 och 06 varje natt och då måste uppehålla sig i asylcenter. Samtidigt bytte regeringen namn på asylcentren så att de nu i stället heter "utresecenter".²²

Det är bara ett exempel på hur FPÖ har fått igenom centrala krav i sin invandringspolitik, som Kurz till synes också sympatiserar med. Under 2018 har det blivit svårare att fylla i formella asylansökningar. Sjukhus som vårdar asylsökande som fått avslag måste nu informera regeringen om när personerna i fråga ska skrivas ut, så att de lättare kan deporteras. Det har blivit svårare för invandrare att bli medborgare i Österrike.²³

Redan 2015 tog den förra koalitionsregeringen, med VPÖ och Socialdemokraterna, fram den så kallade "islamlagen" som förbjuder utländsk sponsring av muslimska församlingar, och som kräver att allt predikningsmaterial finns översatt till tyska.²⁴ En av Kurz-regeringens första åtgärder var att aktivera denna lag och tillfälligt stänga ner åtta kontroversiella moskéer, samt dra in visumen för 60 turkiska imamer.

Kurz-regeringen har också förbjudit muslimska flickor att bära slöja i förskolan och grundskolan. Det har varit nästa steg i den så kallade "anti-ansiktsmaskeringslagen" som antogs av ÖVP och Socialdemokraterna strax innan valet 2017, och som kritiserats för att främst vara riktad mot muslimska kvinnor med burka och niqab.²⁵

Förändringarna utifrån en högerradikal agenda har i mångt och mycket berört just invandrings- och integrationsfrågor. Men vid sidan av detta har det dykt upp flera allvarliga, auktoritära tendenser hos FPÖ. När inrikesministern Herbert Kickl från FPÖ fick en fråga om huruvida utgångsförbudet för asylsökande är förenligt med Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, svarade han att "lagen ska följa politiken, i stället för att politiken ska följa lagen".

FPÖ är välkänt för sin avsky mot journalister och medier som har rapporterat ofördelaktigt om partiet genom åren. På hösten 2018 utbröt en skandal när det avslöjades att en talesperson för det FPÖ-styrda inrikesministeriet hade kontaktat österrikisk polis, och föreslagit att de i fortsättningen bara lämnar ut ett minimum av information till medier som ligger bakom "negativ rapportering". Bland dessa medier fanns två av Österrikes största dagstidningar. Reportrar utan gränser kallade detta för en "oacceptabel inskränkning av pressfriheten" och Kurz tvingades gå ut med en offentlig försäkran om att regeringen inte tänker bojkotta medier.²⁷

När inrikesministern Herbert Kickl från FPÖ fick en fråga om huruvida utgångsförbudet för asylsökande är förenligt med Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, svarade han att "lagen ska följa politiken, i stället för att politiken ska följa lagen".

”

Skandaler som dessa har fortsatt att dyka upp under den nya koalitionsregeringen, eftersom FPÖ på intet vis är ett rumsrent parti. Gång på gång har det också visat sig att Straches huvudfokus på muslimer som fienden inte har betytt att

” Gång på gång har det också visat sig att Straches huvudfokus på muslimer som fienden inte har betytt att partiet gjort sig kvitt sina nazistiska rötter – och medlemmar som sympatiserar med dessa.

partiet gjort sig kvitt sina nazistiska rötter – och medlemmar som sympatiserar med dessa.

Både före och efter att FPÖ bildade regering har organisationen Mauthausenkommittén publicerat rapporter om de många tillfällen där partirepresentanter uttryckt sig grovt rasistiskt. Mauthausenkommittén bildades 1997 av den österrikiska fackliga centralorganisationen ÖGB, katolska kyrkan och Österrikes judiska församlingar, för att arbeta med utbildning om Förintelsen och mot rasism. I en rapport utkommen i juni 2018 hade 38 nya tillfällen registrerats bara sedan regeringsbildningen. Det rörde sig om företrädare på alla nivåer i partiet som hade uttryckt sig antisemitiskt, hade använt sig av nazistiska referenser och hade gjort rasistiska utspel mot flyktingar och minoriteter.²⁸

Den judiska församlingen i Wien tog efter regeringsbildningen ett beslut om att inte ha någon kontakt med ministrar från FPÖ. Även Israel förklarade att man beslutat att inte träffa några FPÖ-ministrar i diplomatiska sammanhang. När FPÖ satt i regering första gången, i början av 2000-talet, saknade partiet möjligheter att angripa Österrikes demokratiska fundament för att uppnå sina mål. Österrike var ett svart får i Europa och det saknades andra inflytelserika högerradikaler som kunde inspirera och stärka FPÖ. Men det Europa är i dag borta och ersatt av en situation där högerradikalismen har en stark medvind. Och Ungern är trots allt Österrikes grannland. Risker finns att det här redan försett FPÖ med en plan, för hur de själva ska agera under de kommande åren.

ITALIEN: "DET SUNDA FÖRNUFTETS REVOLUTION"

Som tredje största ekonomi i eurozonen är Italien ett viktigt land för hela EU. Allvarliga inrikespolitiska förändringar kan påverka resten av unionen. Därför orsakade den italienska regeringsbildningen i juni 2018 inte så lite europeisk oro. Två partier som tidigare setts som osannolika samarbetspartners – Femstjärnerörelsen och Lega – tog över styret av landet i koalition. Bägge är populistiska, EU-skeptiska och lovade ekonomiska reformer som redan på förhand garanterade den budgetstrid med EU som sedan utbröt.

Dessutom är Lega högerradikaler. Partiets ledare Matteo Salvini, som nu blev Italiens nya inrikesminister och vice premiärminister, hade gjort främlingsfientliga, rasistiska och nationalistiska utspel under hela valrörelsen. Nu hade EU fått ännu en brunfläckig regering på halsen.

Lega ropar högt om att försvara och stärka Italien, men så har det inte alltid låtit. Partiet bildades 1991 som Lega Nord och har länge varit en regional nationalist-rörelse som önskat förvandla Italien till en federal stat. Man har krävt autonomi för den mer välbärgade norra delen av Italien och talat nedsättande om att det mer underutvecklade södra Italien är en ekonomisk parasit. ”Tjuvarna” i Rom har varit den stora fienden.

Det mesta av det här har förändrats sedan Matteo Salvini tog över ledarskapet 2013. Lega har nu i stället omfamnat italiensk nationalism och säger sig värna hela det italienska folkets framtid. Partiet har blivit ännu mer värdekonserverativt och säger sig värna det kristna kulturarvet. Många av dess lokala ledare och sympatisörer är också abortmotståndare.²⁹

Lega har även blivit ett starkt EU-skeptiskt parti. I valmanifestet som släpptes 2018 beskriver man den europeiska unionen som ”en gigantisk supranationell kropp, tom på verklig demokratisk legitimitet”. Lega vill bli kvar i EU endast om Italiens avtal går att omförhandla. Till exempel vill man återfå sin nationella suveränitet i flera frågor och minska Italiens betalning till EU:s budget.

Den ekonomiska krisen i Italien skylls på EU och på införseln av euron, som Lega anser är en skraddarsydd valuta bara för Tyskland och multinationella företag. För att locka röster har Salvini vänt sig till de människor som ännu lider av krisens långvariga konsekvenser. Flera av hans viktigaste vallöften 2018 var därför ekonomiska: Lega lovade att införa en platt skatt om bara 15 procent, att sänka pensionsåldern samt att införa en medborgarlön som kan gynna samhällets fattiga.³⁰

I dag är det inte längre Rom som är Legas nemesi, utan man har i stället identifierat migranter, asylsökande och muslimer som sina allra största fiender. Det politiska klimatet har passat perfekt för denna förändring. Sedan några år har Italien varit den främsta första europeiska ankomstplatsen för flyktingar och migranter som lämnat norra Afrika, oftast i båtar. Omkring 600 000 människor har anlänt sedan 2014 och 500 000 av dessa uppskattas ännu vara kvar i landet – som förvisso har över 60 miljoner invånare. Men migrationsfrågan har varit central i den italienska politiska debatten och ett parti som Lega har utnyttjat detta till fullo. Lega har förespråkat ett totalt stopp på ankomsten av människor och vill att samtliga 500 000 migranter som är i Italien ska repatrieras. Kostnaden för detta anser man att EU ska ta, på samma sätt som EU skickat pengar till Turkiet som en del av unionens flyktingavtal med landets regering.³¹

I dag är det inte längre Rom som är Legas nemesi, utan man har i stället identifierat migranter, asylsökande och muslimer som sina allra största fiender.

”

Salvini har även gått hårt åt de hjälporganisationer som under de senaste åren arbetat med fartyg på Medelhavet, för att plocka upp båtburna flyktingar och

migranter. Han har kallat verksamheten en "taxiservice" för illegala invandrare, som när de väl är framme i Italien begår våldtäkter, stjälar och säljer droger.

Salvini har använt sociala medier mästerligt för att sprida hat och frustration bland sina väljare. Han har bedrivit en populistisk kamp mot finanseliten och kulturetablissemangen, och har överöst hat mot medier och journalister som representerar en annorlunda världsbild.

Inför parlamentsvalet 2018 tog Salvini bort "Nord" i det gamla partinamnet och lanserade Lega som ett missnöjesparti för hela det italienska folket. Han kallade sin politiska vision för det nya Italien, för "det sunda förnuftets revolution". Lega fick 18 procent av rösterna i valet.

KONSEKVENSER I SAMHÄLLET

Salvini hade varit inrikesminister i bara en vecka när han i juni 2018 lät stänga alla italienska hamnar för räddningsfartyg med asylsökande från Afrika. Beslutet orsakade stora rubriker, särskilt då det kom som en direkt respons på att ett fartyg med över 600 nödställda människor ombord just då var på väg mot Italien.³² Med detta agerande visade Salvini de italienska väljarna att Lega direkt gjorde verklighet av den hårda migrationspolitik man utlovat.

Sedan dess har Salvini bedrivit en skoningslös kamp för att hindra både räddningsfartyg och italienska kustbevakningsbåtar från att släppa av nödställda på land. Det har lett till att han anklagats för både maktövertagande och kidnappning av de människor som blivit fast på fartygen. I början av 2019 väckte åklagare liv i möjligheten att Salvini skulle utredas för brott, men det bromsades när det italienska parlamentet röstade för att behålla hans åtalsimmunitet.³³

I november 2018 drev Lega igenom sitt första migrationspolitiska lagpaket, som kraftigt beskurit flyktingars rättigheter. Nu ges asylskydd endast till de som lämnat krigsområden eller drabbats av politisk förföljelse. Det är inte längre möjligt att söka asyl på "humanitär" grund, vilket exempelvis homosexuella som flytt från förtryck tidigare kunnat göra. Flyktingar kan nu också lättare mista sitt asylskydd om de begår lagbrott, och fortsättningsvis kan endast de som fått sin asylansökan godkänd ingå i de statliga integrationsprogrammen.³⁴

Lega har fått stöd för denna politik av sin koalitionspartner Femstjärnerörelsen (M5S) och dess ledare Luigi Di Maio, som är Italiens nuvarande arbetsmarknadsminister. M5S blev de största vinnarna i valet 2018 men betraktar sig inte som ett parti, utan fortfarande som den populistiska gräsrotsrörelsen den var vid sitt bildande 2009. Man vill inte placera sig på höger-vänsterskalan utan har låtit sina medlemmar bestämma den politiska inriktningen genom internetomröstningar.³⁵

Det har lett till att M5S i dag är en EU-skeptisk populiströrelse som vill ha en starkt restriktiv migrationspolitik.

I februari 2019 publicerade den italienska underrättelsetjänsten en rapport där man slog larm om att antalet rasistiska våldsdåd i landet hade tredubblats sedan 2017. Den italienska radikalhögern kännetecknas nu av en ny livskraft, och det hade även skett en kraftig ökning av främlingsfientlig propaganda mot migranter. Underrättelsetjänsten varnade för att nyfascister och nazistgrupper skulle begå nya attacker mot migranter under 2019. Den antirasistiska organisationen Lunaria hade i sin tur registrerat tolv beskjutningar, två mord och 33 misshandelsfall mot migranter enbart under Legas två första månader i regeringen.³⁶

Det är framför allt romer och svarta migranter som är måltavlor för denna våldsvåg. Och det finns en utbredd uppfattning om att Salvinis hat och rasism eldar på utvecklingen. På samma sätt betraktas det allt större självförtroende som öppet fascistiska grupper nu visar upp, som en konsekvens av den politiska jargong som landets inrikesminister använder.³⁷

En annan grupp som nu känner politisk medvind är Italiens abortmotståndare. Italienska kvinnor har haft rätt till abort sedan 1978. Men på hösten 2018 drev staden Veronas kommunfullmäktige igenom en motion om att förhindra abort, samtidigt som man utropade Verona till en så kallad "pro-life-stad". Motionen kom från Lega. Det har skapat oro hos många kvinnor om att andra kommuner som styrs av reaktionära krafter kan följa efter Veronas exempel. Typiskt nog arrangerades i mars 2019 också det internationella antiabortarrangemanget World Family Congress i just Verona, dit ärkekonserverativa krafter från hela världen kom. Även Salvini deltog.³⁸

En annan grupp som i allt högre utsträckning blivit måltavlor sedan regeringen Lega/M5S tillträdde, är de oberoende och kritiskt granskande journalisterna. I februari 2019 fastslog en ny årsrapport från Europeiska rådet att pressfriheten i Italien klart har försämrats under 2018. Antalet attacker mot journalister tredubblades under året, till att bli högst i hela EU. Maffiagrupper och högerradikaler står precis som vanligt bakom en del av hoten. Men EU-rapporten namnger också specifikt M5S-ledarna Di Maio och Salvini, som båda två attackerar journalister och kan elda på "en konstant risk för våld".³⁹

I februari 2019 fastslog en ny årsrapport från Europeiska rådet att pressfriheten i Italien klart har försämrats under 2018.

Antalet attacker mot journalister tredubblades under året, till att bli högst i hela EU.

DANMARK: NORMALISERAD HÖGERRADIKALISM

En skribent i tidskriften Kvartal har berättat att han på den danska valnatten 2015 fick en pratstund med Søren Espersen, toppstrateg och då vice ordförande i Dansk Folkeparti (DF). Partiet hade just gjort sitt bästa val någonsin, fått 21

procent av rösterna, och var nu näst störst i Danmark. Skulle Espersen bli minister i den nya regeringen? Nej, svarade han. ”Vi kommer inte att gå in en regering – för vi vill ha maximalt inflytande!”⁴⁰

Det högerradikala partiet DF har haft just en sådan position under flera danska regeringar under 2000-talet. Man har alltid varit utanför regeringskonstellationen, men ändå kunnat påverka regeringspolitiken eftersom DF har agerat stödparti.

DF uppstod 1995 ur resterna av ett radikalliberalt antietablissemangsparti. Till skillnad från flertalet andra högerradikala partier i Västeuropa så saknar man därmed rötter i den fascistiska miljön. Men oavsett det så uppvisar partiet samma slags intolerans, nationalism och främlingsfientlighet. Partiledaren Kristian Thulesen Dahl framställer sig som en fosterlandsälskare som värnar danskhet, danska värderingar och det kristna kulturarvet. Partiets viktigaste politiska fråga är kampen mot invandring. Danmark måste försvaras mot muslimer, menar partiet, som per automatik likställs med islamistiska fundamentalister. I ett uttalande tidigt på året 2019 skriver Thulesen Dahl att muslimer för med sig

förtryck, terror och främmande värderingar:

– Vi har sett i Sverige, vad antalet invandrare kan göra med ett land. Sverige blir aldrig sig själv igen. Det skulle vara outhärdligt, om samma sak skedde med Danmark. Därför vill vi fast och målinriktat fortsätta med att kämpa för vår allra viktigaste nyckelfråga: att begränsa invandringen. Danmark får aldrig bli islamiserat.⁴¹ Valfärden och skyddet av det trygga danska folkhemmet är andra centrala frågor för partiet. Den svenske sociologiprofessorn Jens Rydgren, som länge har forskat om högerradikalism och populism, skriver att DF emellertid är så kallade välfärdschauvinister. Man väver in sitt invandringsmot-

stånd i frågan om välfärden och menar att utlänningarna dränerar välfärdsstaten på resurser, som annars hade kunnat gå till att hjälpa gamla, sjuka och andra behövande (etniska) danskar.⁴²

Partiet anser även att invandrare är en stor anledning till brottsligheten som hotar tryggheten i välfärdssamhället, och har tidigare låtit publicera listor över brott begångna av invandrare mot etniska danskar. I sina principförklaringar har Thulesen Dahl även pekat ut unga kriminella med invandrarbakgrund som mer problematiska än unga kriminella med etnisk dansk bakgrund. För att hantera dessa barn bättre vill DF sänka straffåldern till tolv år och även upprätta en särskild ungdomsdomstol för barn mellan tolv och 17 år.⁴³

I februari 2019 lade DF fram ett förslag i det danska parlamentet om att införa en permanent gränskontroll mot Sverige. Syftet, menade man, skulle vara att hindra svenska kriminella att passera gränsen.⁴⁴ DF har starkt kritiserat att

Partiledaren Kristian Thulesen Dahl framställer sig som en fosterlandsälskare som värnar danskhet, danska värderingar och det kristna kulturarvet. Partiets viktigaste politiska fråga är kampen mot invandring.

gränserna och gränskontroller mellan självständiga europeiska stater har försvagats, sedan de blev medlemmar i EU och Schengensamarbetet uppstod. Partiet förespråkar i stället en återmilitarisering av danska gränser för att kunna hålla oönskade personer, inklusive asylsökande, utanför landet.⁴⁵

Sist men inte minst, så är DF i likhet med de andra högerextremisterna i denna rapport också motståndare till EU. Partiet anser att Danmarks suveränitet är den viktigaste målsättningen i utrikespolitiken. Utvecklingen i EU anses gå i riktning mot ett "Europas förenta stater" där nationella egenskaper går förlorade. DF vill i stället se ett EU där det är upp till varje medlemsland att välja antingen ett "större medlemspaket", som leder till att man underkastar sig EU:s överstatliga lagar och krav, eller ett "mindre medlemspaket" med ett mer begränsat samarbete. Danmark ska naturligtvis ha det lilla paketet och DF hoppas på att Brexit blir en händelse som leder till förändringar åt ett positivt håll, av EU.⁴⁶

KONSEKVENSER I SAMHÄLLET

Det faktum att DF saknar rötter i den fascistiska miljön har inneburit att partiet varit mindre kontroversiellt i Danmark, än vad som varit fallet med Sverigedemokraterna i Sverige. DF har intervjuats i medier, har bjudits in till samtal och deltagit i debatter tillsammans med andra partier. Detta har också underlättats av att invandringen blev en politisk fråga i Danmark redan på 1980-talet. Sammantaget har det här inneburit att DF inte fått någon generell tabustämpel, vilket möjliggjort samarbeten med andra partier.⁴⁷

Flera regeringar har ingått samarbetsavtal med DF så att de blivit ett stödparti i parlamentet. Det skedde första gången efter valet 2001, när statsminister Anders Fogh Rasmussen ledde en DF-stödd borgerlig regering under åtta år. Sedan skedde det igen efter valet 2015 när nuvarande statsminister Lars Løkke Rasmussens bildade sin borgerliga koalitionsregering. Stödet har alltid villkorats mot att regeringarna har böjt sig för krav från DF – framför allt beträffande invandringspolitiken.

I juli 2018 publicerade Thulesen Dahl en lista med över 120 exempel på där den danska invandringspolitiken skärpts sedan 2015, under den nuvarande regeringen. "DF har stramat åt utlänningspolitiken", skrev partiordföranden i dokumentet.

Bland exemplen på listan finns förbudet mot att offentligt bära de heltäckande muslimska kläderna burka och niqab, som regeringen införde sommaren 2018. Där finns även beslutet att den danska staten tar asylsökandes värdesaker i beslag för att bekosta deras uppehälle i Danmark. Andra exempel är kriminaliseringen av hemlöshetsläger och romska läger, samt de förstärkta verktygen för deportation. Regeringen har ökat anslaget till repatrieringsprogram som skickar

hem utlänningar. Detta finansieras genom ökade anslag från de statliga integrationssatsningarna, som får en mindre budget.⁴⁸

Sedan 2018 talar regeringen också om utsatta områden i Danmark som "ghetton". Tjugofem områden med hög kriminalitet, hög arbetslöshet och en hög andel invånare med rötter i andra länder har blivit föremål för specifika lagar. Alla barn

” Alla barn som bor i dessa "ghetton" ska från ett års ålder vara separerade från sina familjer 25 timmar varje vecka, för att lära sig det danska språket, om "danska värderingar" och det kristna kulturarvet.

som bor i dessa "ghetton" ska från ett års ålder vara separerade från sina familjer 25 timmar varje vecka, för att lära sig det danska språket, om "danska värderingar" och det kristna kulturarvet. De som vägrar kan mista de statliga bidragen. DF, som började använda ordet "ghetto" i sin retorik redan för flera år sedan, föreslog initialt även att "ghettobarn" ska ha utgångsförbud efter klockan åtta på kvällen.⁴⁹

Men inget annat lär ha fått en lika stor uppmärksamhet i svenska medier under 2018 som beslutet att skära ner

på de danska public service-medierna. Ett nytt avtal som träder fullt i kraft 2020 skär bort 20 procent av mediernas budget. Sex tv-kanaler reduceras till tre, åtta radiokanaler reduceras till fem, hundratals anställda mister jobben. Enligt ett nytt kontrakt som presenterats får medierna ett uppdrag om att "sprida dansk kultur och det danska kulturarvet". Samtidigt ska nyhetsartiklarna som publiceras på tv-kanalernas webbsidor kortas ner, för att inte konkurrera med kommersiella medier.⁵⁰

Stora delar av de här förändringarna fanns redan formulerade i ett dokument om mediepolitik som DF hade tagit fram på våren 2016. Nedskränningarna är resultatet av ett avtal mellan regeringen och partiet, vilket lett till omfattande kritik eftersom politiker från DF tidigare kallat de publika medierna för ett vänsterfäste och för en politiskt korrekt elit. De har uppmanat sina väljare att få till så kallade alternativa, högerradikala nyhets sajter i stället. Det här har bidragit till att journalister som har arbetat i de publika medierna själva har känt att den nya given är ett försök av DF att inkräkta på mediernas oberoende.⁵¹

DF:s kampanjande har bidragit till en normalisering av främlingsfientlighet, rasistisk jargong och av en sträng syn på invandring i det danska samhället. Eftersom partiet har blivit en maktfaktor så har det lett till att flera andra partier närmat sig DF för samarbete. Det har lett till en normalisering i samhället av högerradikalism, men även till att flera andra stora och statsbärande partier – inklusive Socialdemokraterna – har tagit över en lika främlingsfientlig ton.

DEL 2:

HÖGERRADIKALERNAS SYN PÅ LÖNTAGARNAS RÄTTIGHETER

Inga av de högerradikala partierna i denna rapport har någon positiv inställning till fackföreningsrörelserna i sina länder. De två lägren har i många år legat i konflikt med varandra i politiska frågor. Det beror delvis på att fackförbunden traditionellt sett har haft en koppling till den politiska vänstern. Men i det ligger också en stor skillnad i syn på människan, samhället och demokratin. Det som förenar de högerradikala partierna är en strävan efter en ”ren”, enhetlig och homogen nationell kulturell identitet. Sverigedemokraterna och dess motsvarigheter i andra EU-länder är inte bara emot invandring utan även lika rättigheter och möjligheter för invandrare och deras barn, minoriteter och människor som betonar delar av sin identitet som bryter mot den konservativa normen som dessa partier vill ska ligga i centrum för nationsbygget.

Den högerradikala synen på samhället är att nationen är som en organism, som hotas av främmande element utifrån och inre fiender som ”kulturmarxismen” eller ”det vänsterliberala etablissemanget”. Det innebär att liberalismens, humanismens och upplysningens betoning på varje individs värde och mänskliga rättigheter blir underordnade vad som – enligt den egna definitionen – är bäst för nationen. Men det innebär även att man försöker att undertrycka den grundläggande konflikten mellan löntagare och arbetsgivare – eller arbete och kapital – som är grunden för de centrala ekonomisk-politiska skiljelinjerna i modern politik.

Fackliga krav på stärkta rättigheter, höjda löner och förbättrade arbetsvillkor möts därför ofta bryskt. En homogen nation kan inte tåla att olika delar av organismen strider om ökat inflytande eller rättigheter. I praktiken innebär det att rådande maktförhållanden består. Det är ingen slump att klassiskt konservativa högerpartier har nära till att samarbeta med högerradikala partier. Samtliga granskade partier har helt eller till övervägande del tagit ställning

för arbetsgivarsidan och gynnat dessa i sitt faktiska politiska agerande.

Däremot skiljer det sig i hur tydliga man är i detta retoriskt. De flesta är tydligt

Några enstaka exempel finns dock på radikal-konservativa nationalister som mer ger sken av att vara vänligt inställda till vissa fackliga – men ändå i praktiken för en i hög utsträckning löntagarfientlig linje.

antifackliga och skäms inte för att utpekas som högerpartier även ekonomisk-politiskt. Några enstaka exempel finns dock på högerradikala nationalister som mer ger sken av att vara vänligt inställda till vissa fackliga – men ändå i praktiken för en i hög utsträckning löntagarfientlig linje.

De privilegierade gruppernas intressen förblir därför ohotade när högerradikala grupper får makten. Nationalismen ställer sig inte på arbetarnas sida när det verkligen gäller. Det återspeglas också i dels hur SD och deras motsvarigheter ofta har röstat i EU-parlamentet, dels hur

de har agerat i sina respektive länder när det gäller fackliga krav på rimliga löner, arbetstagares rättigheter och bättre anställningsvillkor samt mot social dumpning.

Men här finns även en avgörande skiljelinje i synen på demokratin. Höger-radikala nationalister bygger i grund och botten på att den enhetliga homogena nationen har ett samlat intresse, som det egna partiet ”råkar” vara uttolkare av. Det är ett av skälen till deras oförsonliga attityd till mångfald och till olik-tänkande. Detta står i bjärt kontrast till den mer rättighets-, inkluderings- och engagemangsdrivna demokratisyn som fackföreningsrörelsen runt om i Europa bärs av.

Flera av de högerradikala partierna i denna rapport förespråkar också en närmast nyliberal ekonomisk politik, vilket ytterligare har satt dem på kollisionskurs med arbetstagarna och sällat dem till arbetsgivarnas linje.

Men det finns alltså ett fåtal fall där högerradikala partier försöker knyta taktiska band till utvalda fackförbund, eller till och med försöker bygga politiska allianser med dessa förbund. Partierna kan även använda sig av politisk retorik som inbegriper facken, i syfte att vinna över arbetstagarnas röster. Syftet är varje gång att ”kidnappa” rörelsen och utnyttja den för partiernas egna intressen. Något genuint intresse för att stödja en rörelse byggd på inklusion och jämställdhet finns inte. Målet är att växa sig större och starkare på bekostnad av en rörelse som är en av vänsterns äldsta och viktigaste bundsförvanter.

UNGERN: TILL ATTACK MOT FACKFÖRENINGSRÖRELSEN

Viktor Orbán har i åratal sagt sig vilja bygga ett konkurrenskraftigt ungerskt samhälle där alla människor arbetar. Hans ekonomiska politik har visserligen betonat stärkta statliga insatser. Det har dock framför allt handlat om att stärka

infrastruktur som gör "nationen" starkare än ett uttalat utjämnande syfte. Orbán är inte någon vän av arbetstagarnas rättigheter eller av fackföreningsrörelsen. Tvärtom har han i årtal fört en politik som gynnar arbetsgivarsidan och som har gjort att han har hamnat i konflikt med fackförbunden.

2012 drev Fidesz igenom en helt ny ungersk arbetsrätt som innebar att stora delar av den anställningstrygghet och andra rättigheter för löntagarna som de fackliga organisationerna hade kämpat för revs upp med rötterna. Ungerns fackförbundskonfederationer fick mycket begränsade möjligheter att påverka utformningen. Den nya arbetsrätten från 2012 avsåg att göra den ungerska arbetsmarknaden så "flexibel" som möjligt och attraktiv för multinationella företag. Exempelvis höjdes gränsen för den övertid som arbetsgivare kan begära av sina anställda, från 200 till 250 timmar per år. Samtidigt sänktes kraven för att betala ut lagstadgad ersättning för detta övertidsarbete. Det juridiska skyddet av fackliga ombud minskades till att täcka endast två till sex personer på en arbetsplats.⁵²

Efter systemskiftet 1989–1999 så importerade Ungern modellen med arbetsråd från den tyska industrin. Sedan dess har de varit en marginaliserad rival till de traditionella fackförbunden. Men den nya arbetsrätten från 2012 blåste upp arbetsrådets roll genom att de fick ta över flera tidigare exklusiva rättigheter från fackförbunden. Nu är det arbetsråden som bland annat har rätten att få information vid nedskärningar och omorganiseringar, rätten att bilda kollektivavtal vid icke organiserade arbetsplatser med mera. Det är ett problem eftersom arbetsråden har en betydligt svagare förhandlingsposition och är mer lojala med Orbán än med löntagarna.⁵³

Genom den nya arbetsrätten har Orbán velat försvaga skyddet av arbetstagarna för att tydligt gynna arbetsgivarsidan, som står honom nära. Men det finns även andra politiska syften. Orbán har velat försvaga de traditionella fackförbunden, eftersom de är vänsterorienterade och ingår i den sfär som kritiserar också andra delar av hans högerpolitik och auktoritära styre. Arbetsrådets konfederation vilar i stället på en högerorienterad grund och leds av en konservativ president, Imre Palkovic, som betraktas stå Fidesz-regeringen nära. Genom den nya arbetsrätten har Orbán lyckats stärka detta närstående högerfackförbund ordentligt.

I december 2018 lät Fidesz ytterligare höja gränsen för det övertidsarbete som arbetsgivare kan begära, från 250 till 400 timmar per år. Samtidigt kan arbetsgivarna vänta i upp till tre år med att betala ut övertidslönen. Det här är Orbáns sätt att hantera den stora arbetskraftsbrist Ungern lider av – de som redan arbetar, ska arbeta mer. I tider av arbetskraftsbrist hade många andra kanske diskuterat möjligheten – och fördelarna med – viss, kontrollerad och begränsad,

Genom den nya arbetsrätten har Orbán velat försvaga skyddet av arbetstagarna för att tydligt gynna arbetsgivarsidan, som står honom nära.

”

” **Samtidigt tror kritiker att lagen tillkommit för att Orbán vill ge multinationella företag i Ungern så goda förutsättningar som möjligt, särskilt den stora tyska bilindustrin. Det är ett mycket tydligt ställningstagande mot löntagarnas intressen – och för storkapitalets.**

invandring. Men eftersom Orbáns vilja att sända signaler om att vara tuffast i EU mot migranter, så spelar de verkliga behoven mindre roll. Samtidigt tror kritiker att lagen tillkommit för att Orbán vill ge multinationella företag i Ungern så goda förutsättningar som möjligt, särskilt den stora tyska bilindustrin. Det är ett mycket tydligt ställningstagande mot löntagarnas intressen – och för storkapitalets.

Den nya lagen har av kritiker kallats för ”slaverilagen” och den gav upphov till de mest intensiva regeringskritiska protesterna som syns till under Orbáns styre, under vintern 2018–2019. Där har ett flertal regeringskritiska fackförbund gått med. Dock inte den regeringsnära Arbetsrådets konfederation, vars ordförande har avfärdat protesterna som ”hybridemonstrationer” avsedda att stärka de ungerska oppositionspartierna.⁵⁴

POLEN: SPLITTRING OCH ANTIFACKLIG POLITIK – MEN FÖRSÖK TILL TAKTISK ALLIANS MED SOLIDARITET

I Polen har vissa kritiker talat om regeringspolitiken under Jarosław Kaczyński och PiS som en ny form av fascism. PiS är å ena sidan nationalistiskt, främlingsfientligt och starkt högervidet. Men samtidigt driver partiet en ekonomisk politik som på flera punkter präglas av mer statlig styrning och investeringar. Kaczyński är motståndare till nyliberalismen och förespråkar statlig intervention i ekonomin och på arbetsmarknaden. PiS påstår sig ha ett katolskt rättvisepatos och har investerat kraftigt i välfärden under sin regeringstid.⁵⁵

Samtidigt har det allra viktigaste målet för Kaczyński varit att nå och behålla den absoluta politiska makten i landet. För att nå detta mål har han försökt bygga långsiktiga strategiska allianser.

Polens näst största fackförbund heter Solidaritet. Det är ett legendariskt fackförbund som bildades under strejken på Leninvarvet i Gdansk 1980 och som blev en av de viktigaste aktörerna i den demokratiska oppositionen mot kommuniststyret. I dag är Solidaritet ett konservativt och kristet fackförbund. PiS har under flera år knutit allt starkare band till Solidaritet genom att anspela på de gemensamma kristna värderingarna, och genom att lova att tillmötesgå flera av fackförbundets krav.

2015 slöt PiS ett samarbetsavtal med Solidaritet. Fackförbundet stödde partiet i president- och parlamentsvalen och fick flera egna medlemmar invalda i parlamentet, med stöd av PiS. I gengäld lovade PiS bland annat att sänka pensionsåldern, att ge ett högre barnbidrag till småbarnsfamiljer och att bekämpa det

otrygga arbetsliv med korttidsjobb som många polacker lider av. Inom två års tid hade regeringen i princip infriat dessa löften.⁵⁶

Forskningsinstitutet ETUI i Europafacket har skrivit att även om PiS auktoritära politik på goda grunder fått kraftig internationell kritik, så kan partiets förändringar av arbetsrätten överraskande nog ses ur ett lite mer positivt sken. Detta var dock från en mycket låg nivå. När PiS kom till makten 2015 var Polen det land i EU som hade högst andel arbetstagare med otrygga korttidsjobb – hela 28 procent. De polska fackförbunden har länge försökt förbättra arbetsförhållandena för de utsatta i denna sektor. PiS introducerade redan i januari 2016, kort efter sitt makttillträde, ett utkast till ny lagstiftning som tillmötesgick flera av de fackliga kraven.⁵⁷ 2018 klubbades med stöd av PiS en ny lag igenom som infört en minimilön för arbetare med otrygga korttidsjobb. Ett tillägg i lagen om fackförbund har dessutom möjliggjort för personer med korttidsjobb att bli fullvärdiga medlemmar i facket, vilket inte var möjligt tidigare. Även här rör det sig om krav som den polska fackföreningsrörelsen länge har ställt.⁵⁸

PiS har haft lättare för att kidnappa denna fackliga politik eftersom vänstern i Polen länge har varit svag – delvis på grund av erfarenheterna från kommunismen. Samtidigt har Kaczyński alltså strategiskt använt denna politik som ett verktyg för att säkra makten över landet, vilket varit mycket viktigare än att stärka fackliga rättigheter och skapa drägliga arbetsförhållanden.

Genom alliansen har Solidaritet visserligen fått en större chans att påverka arbetsrätten och arbetsmarknadspolitikerna i Polen. Till exempel har fackförbundet i årtal kämpat för att butiker måste hålla stängt på söndagar, vilket med hjälp av PiS också blev till lag 2018.

Men det är framför allt Kaczyński som har tjänat på alliansen. Solidaritet har hjälpt till att locka röster till PiS i både parlamentsval och lokalval. När PiS väl hade kommit till makten, med hjälp av fackförbundet, kunde partiet också driva igenom de stora, auktoritära systemförändringarna. Solidaritet har fått igenom några fackliga krav, men har tvingats titta bort när PiS kränkt arbetsrätten genom att på politisk grund rensa ut statsapparaten på icke-lojala ämbetsmän.⁵⁹

PiS har också i årtal kritiserats för att man försökt svartmåla det gamla gardet i Solidaritet, framför allt dess förste ledare och Polens första demokratiskt valde president, Lech Wałęsa. Enligt kritikerna vill PiS ”kidnappa”, eller styra, hela fackförbundet åt ett ideologiskt håll där det ännu bättre tjänar PiS intressen.

Solidaritet har fått igenom några fackliga krav, men har tvingats titta bort när PiS kränkt arbetsrätten genom att på politisk grund rensa ut statsapparaten på icke-lojala ämbetsmän.

”

I februari 2019 ledde detta även till att det PiS-styrda kulturministeriet villkorade det statliga stödet till Solidaritets studiecenter och museum i Gdansk, med att ministeriet själv skulle få inflytande över utformningen av museet. Detta vägrade centret gå med på.⁶⁰

Oavsett om PiS har hjälpt till att driva igenom vissa positiva reformer av den tidigare urusla arbetsrätten, saknas det därför inte konflikter med Solidaritets fackliga gräsrotter. I slutet av 2018 gick flera yrkesgrupper knutna till fackförbundet ut i protest mot bland annat skattefrågor, skeva lönesättningar, mot att vallöften inte hade infriats samt att dialogen med regeringen blivit sämre. I ett överraskande skarpt uttalande varnade Solidaritets ordförande Piotr Duda att hela rörelsen kunde mobiliseras ut till gatorna, om regeringen inte upphörde med sin "diskriminering mot anställda".⁶¹ I mars 2019 hade dialogen dock förbättras och de två parterna stod på god fot med varandra igen.

Konflikter kvarstår även med andra fackförbund, som PiS inte alls har kunnat odla lika goda relationer till och heller inte slöt något samarbetsavtal med inför valen 2015. PiS väljare består grovt sett av tre grupper: konservativa katoliker, sekulära nationalister och sämre bemedlade människor som kortsiktigt gynnas av delar av partiets ekonomiska politik. Arbetstagare inom industrisektorn, där Solidaritet är starkt, tillhör den tredje gruppen. PiS har inte alls varit lika framgångsrika med att nå fram till andra, stora arbetstagargrupper med en bakgrund i yrkeshögskolor, och som inte heller kvalar in i de två andra väljargrupperna. Hit hör exempelvis fackligt organiserade sjuksköterskor och lärare, som samlas i Polska fackförbunds federationen (OPZZ).

” 2017 genomförde man en stor skolreform som satte många lärare på bar backe och lärare hör också till de underbetalda yrkesgrupperna. Sjuksköterskor och lärare i det stora lärarförbundet ZNP hör därför till de som genomfört de största fackliga protesterna mot PiS.

Dessa arbetstagare och deras fackförbund tenderar oftare att oroa sig för hur den polska demokratin misshandlats under PiS styre. PiS samhällssyn har därför gjort att andra löntagare och fackförbund har tagit tydligt avstånd till regeringspartiet. PiS har i sin tur missgynnat dem med sin ekonomiska politik. Sjukvården där sjuksköterskorna arbetar är fortsatt underfinansierad. 2017 genomförde man en stor skolreform som satte många lärare på bar backe och lärare hör också till de underbetalda yrkesgrupperna. Sjuksköterskor och lärare i det stora lärarförbundet ZNP hör därför till de som genomfört de största fackliga protesterna mot PiS.⁶²

I början av april 2019 utbröt den största landsomfattande lärarstrejken i Polen sedan 1993, organiserad av både ZNP och av det andra polska lärarfacket i FZZ. 80 procent av landets alla lärare, yrkesverksamma vid 15 500 förskolor, grundskolor och gymnasieskolor av totalt cirka 24 000 arbetsplatser, deltog i strejken i hopp om att förbättra sina arbetsvillkor. Båda lärarfacken krävde en lönehöj-

ning på 1 000 polska zloty, motsvarande nästan 2 500 kronor, för samtliga lärare på alla nivåer i utbildningsväsendet. Månadslönen för lärare i Polen ligger på 7 500–13 000 kronor, beroende på vilka bonusar och extraarvoden olika lärare lyckas utverka. Men ingångslönen för nyutexaminerade lärare är vanligtvis betydligt lägre än så.

Regeringen föreslog innan strejken i stället en löneökning med 15 procent, från och med september 2018. Det enda fackförbund som gick med på detta var Solidaritet, som också skrev under ett avtal om detta – även om Solidaritet betraktas vara det fackförbund som har minst antal lärare som medlemmar. Regeringen lyfte sedan fram detta avtal för att gynna sin egen position. Vissa lärare i Solidaritets basgrupper anslöt sig ändå till strejken och uttryckte – likt andra fackförbund – en stor besvikelse och ilska över vad Solidaritet blivit för slags organisation. Fackförbundets legendariske grundare, Lech Walesa, skrev i ett kort uttalande att ”Solidaritet finns inte längre”.⁶³

PiS är inte ett progressivt och fackföreningsvänligt parti som brinner för grundläggande fackliga värden: en inkluderande och öppen demokrati, stärkta fackliga rättigheter, trygga anställningar för alla (även de som är kritiska till regeringen) eller en ekonomisk politik som utjämnar inkomstklyftorna. Däremot har PiS försökt att sluta en taktisk allians med det högerorienterade och katolska fackförbundet Solidaritet för att få stöd att nå sitt viktigaste mål: att ta och behålla makten.

Den makten har sedan använts till att slå mot oliktänkande och försämra rättigheter och möjligheter för vissa löntagare. Det har lett till att omfattande konflikter med fackföreningsrörelsen ännu präglar landet.

Vissa lärare i Solidaritets basgrupper anslöt sig ändå till strejken och uttryckte – likt andra fackförbund – en stor besvikelse och ilska över vad Solidaritet blivit för slags organisation. Fackförbundets legendariske grundare, Lech Walesa, skrev i ett kort uttalande att ”Solidaritet finns inte längre”.

ÖSTERRIKE: NYLIBERALISM OCH ÖVERTIDSARBETE

I slutet av 1990-talet lyckades FPÖ och Jörg Haider locka ett stort stöd från de österrikiska Socialdemokraternas traditionella väljare. Partiets program hamnade i skymundan av den främlingsfientliga och populistiska retoriken. Först efter att FPÖ bildat koalitionsregering med konservativa ÖVP så avslöjades den verkliga politiken. FPÖ påstod sig stå på det ”vanliga folkets sida”, men var helt emot både välfärdsstaten och fackföreningsrörelsen. Under sin regeringstid drev man igenom ett omfattande privatiseringsprogram och försköt samverkan med fackförbunden, som svarade med protester och strejk.⁶⁴

Sedan dess har FPÖ gått igenom flera ansiktslyft, men arbetsmarknadspolitikerna har förblivit snarlika. FPÖ följer en starkt nyliberal linje som går ut på att marknaden själv kan hitta lösningar på intressekonflikter. Partiet vill riva upp den

österrikiska modellen med ”kamrar”; olika offentliga intresseorganisationer som företräder arbetstagare, arbetsgivare och det österrikiska fackföreningsförbundet ÖGB. Dialogen mellan dessa kamrar har både tagit fram kollektivavtal och anses ha bidragit till en stabilitet i landet. FPÖ menar att modellen skapar en elit, en onödig byråkrati och korruption.⁶⁵

FPÖ är för en kraftig expansion av det österrikiska lärlingssystemet som en åtgärd för att få ut yngre arbetslösa i olika branscher. Lärlingssystemet har ifrågasatts i många fackförbund i världen, eftersom det riskerar att ge upphov till en situation med en viss typ av underbetalda arbetstagare. Det är inte ett

” På sommaren 2018 skrev regeringen om arbetsrätten för att godkänna tolv timmars arbetsdagar. Regeringen motiverade beslutet med att den österrikiska ekonomin behöver mer flexibilitet, vilket kritiserades både av oppositionen i parlamentet och av civilsamhället ute i gatuprotester.

argument FPÖ lyssnar på. I augusti 2018 fattade regeringen Kurz dock beslut om att stänga ute alla asylsökande från lärlingssystemet, så att fortsättningsvis endast österrikiska medborgare kan ingå. FN:s flyktingorgan UNHCR har kritiserat regeringen Kurz för beslutet.⁶⁶

Och det är när FPÖ ännu en gång trätt in i koalitionsregering med konservativa ÖVP, som flera andra kritiserade förändringar på arbetsmarknaden faktiskt äger rum. På sommaren 2018 skrev regeringen om arbetsrätten för att godkänna tolv timmars arbetsdagar. Regeringen motiverade beslutet med att den österrikiska ekonomin behöver mer flexibilitet, vilket kritiserades både av oppositionen i parlamentet och av civilsamhället ute i gatuprotester. Anmärkningsvärt nog så involverade regeringen

inte fackföreningsrörelsen i en särskilt djupgående dialog om lagförslaget innan det drevs igenom.

Det stora fackföreningsförbundet ÖGB deltog även i protesterna och har kritiserat lagändringen på flera punkter. Helt nytt är att företag nu kan fatta beslut om att anställda ska arbeta på söndagar och offentliga helgdagar. Tidigare har det bara varit möjligt som undantagsfall eller via kollektiva arbetsplatsbeslut. Även om varje arbetstagare bara kan jobba ett fåtal sådana dagar per år, fruktar ÖGB att lagändringen kan vara början på en ännu större uppbyggnad.

Tidigare har arbetsråden i de olika företagen varit inblandade för att skriva avtal om hur enstaka övertidsarbete upp till tolv timmar skulle utformas. Nu när detta övertidsarbete inte längre är undantagsfall utan är inskrivet i lag som en vanlig arbetslösning, har arbetsråden inte längre någon talan. De har berövats sin möjlighet att gå in i fackliga förhandlingar och de anställda kan nu alltid tillfrågas direkt om övertidsarbete.⁶⁷ Även om arbetsgivare bara får ”fråga” arbetstagarna om övertidsarbetet – ingen kan alltså tvingas till tolv timmar långa arbetsdagar – så har ÖGB också uppmärksammat att arbets-

tagarna fortfarande inte har något skydd mot att avskedas som straff om de vägrar övertidsarbete.⁶⁸

Flera andra reformer har också dykt upp som både motverkar löntagarnas intressen och tydligt syftar till att försvaga fackföreningsrörelsens traditionella inflytande i Österrikes arbetsmarknadspolitik. Regeringen vill riva upp den korporativa modell där både arbetsgivares och arbetstagares organisationer länge har balanserat varandras inflytande i Österrike, trots att det är en modell båda parterna länge uttalat stöd för. I sitt regeringsprogram för åren 2017–2022 ger man ett ultimatum till båda parterna att hitta en ny lösning som kan spara pengar. Misslyckas man med detta, så tänker regeringen använda sin majoritet i parlamentet för att lagstifta om en ny lösning.

Arbetsgivares och arbetstagares organisationer har även länge var inblandade i Österrikes arbetsförmedling, i samarbete med staten. Även detta har regeringen med Kurz och FPÖ sagt sig vilja riva upp och förändra eftersom man ifrågasätter de andra aktörernas inblandning.

På våren 2019 planerar regeringen också att avveckla den arbetslöshetsersättning som ges till långtidsarbetslösa personer som inte längre har möjlighet att erhålla vanlig a-kassa. Konsekvensen av detta är att arbetstagare som av olika anledningar inte har ett arbete, mister sin assistans från det vanliga sociala skyddsnetet. Om en sådan radikal högerreform går igenom, menar kritiker att det nya systemet både kommer ge upphov till en ökad fattigdom i det österrikiska samhället, samt sätta ökad press på arbetstagarna.⁶⁹

ITALIEN: "VÄRDIGHET" OCH POPULISM

Italiens högerradikala regeringsparti Lega har aldrig haft en bra relation med fackföreningsrörelsen. På 1990-talet försökte partiet flera gånger skapa egna separatistiska, fackliga rörelser som skulle kämpa för partiets mål om ett norditalienskt självstyre. De tre stora fackförbundskonfederationerna stod i vägen för detta. Lega uppmanade då de norditalienska arbetarna att bränna sina medlemskort offentligt, vilket provocerade fram en konflikt.⁷⁰

Under Matteo Salvinis ledning på 2010-talet har Lega officiellt gått igenom stora förändringar, men försöken att kidnappa den fackliga frågan för att gynna sina egna politiska intressen finns kvar. Salvini har dragit på sig protester från fackförbund över att han upprepade gånger burit uniformer från den italienska polisen, brandförsvaret och andra myndigheter, vid olika offentliga sammanhang. Det är tekniskt sett även ett brott i Italien.⁷¹

På sensommaren 2018 framställde sig Salvini dessutom som att han tog strid för afrikanska migranter, mot de gräsliga arbetsförhållanden migranterna genomlider

i södra Italiens tomatindustri. Salvini lovade att bekämpa både maffiakrafterna bakom industrin, exploateringen av migranterna och att riva upp de kåkstäder där migranterna tvingas bo.⁷²

Som en motståndare till nyliberala reformer har Lega under Salvini flera gånger intagit en ställning som ligger nära fackförbundens position. Partiet är emot korttidskontrakt som en lösning för att få in unga på arbetsmarknaden, då man menar att det skapar osäkerhet och brist på kontinuitet i vardagen.⁷³

I augusti 2018 drev regeringen igenom en reform av den italienska arbetsrätten. Man rev upp impopulära nyliberala lagar som de två föregående regeringarna hade infört, som öppnade upp för mer och längre flexibilitet på arbetsmarknaden med korttidskontrakt. Den nya arbetsrätten har sänkt tidsspännet för

” **Man rev upp impopulära nyliberala lagar som de två föregående regeringarna hade infört, som öppnade upp för mer och längre flexibilitet på arbetsmarknaden med korttidskontrakt.**

korttidskontrakten till två år och det har blivit både svårare och dyrare för arbetsgivare att byta ut arbetsstyrkan flera gånger. Reformen kallas för ”värdighetsdecretet” och dess vänsterpolitiska prägel gjorde att den hade ett brett stöd av många som känt sig som förlorare i det föregående systemet.⁷⁴

Regeringen har även hållit sina vallöften och sänkt pensionsåldern, samt infört en medborgarlön, särskilt menad att vara till hjälp för samhällets fattiga. Det var framför allt Femstjärnerörelsen som kampanjade för att

genomföra såväl dessa reformer som att skriva om arbetsrätten. Men i stället för Femstjärnerörelsen är det Lega som har vuxit mycket i stöd, inför EU-valet i maj 2019.

Reformerna har dock fått kritik för att vara ekonomiskt oansvariga, både inhemskt och internationellt. Från och med hösten 2018 hördes allt högre protester från både EU-kommissionen och andra medlemsstater i unionen, över att den italienska regeringens spenderingar och budget för 2019 gjorde det omöjligt för Italien att hålla sig till en tidigare överenskommen sänkning av landets budgetunderskott. Det försvårade i sin tur planerade finansiella reformer i euroområdet.⁷⁵ I februari 2019 meddelade landets statistiska centralbyrå att Italien på nytt var tillbaka i ett tillstånd av ekonomisk recession, för första gången sedan 2013. Det mesta tydde på att en sådan trend skulle hålla i sig under 2019, vilket skulle göra det praktiskt taget omöjligt för Lega och M5S att fortsätta spendera pengar på samma sätt.⁷⁶

I februari 2019 samlades också hundratusentals människor i Rom för att protestera mot regeringen, i den största fackliga demonstrationen på fyra år. Italiens tre största fackförbundskonfederationer CGIL, CISL och UIL hade gått samman i en ny plattform och arrangerade demonstrationen tillsammans.

Fackförbunden kritiserade regeringens pensionsreform och medborgarlön och kallade dem ett både otillräckligt och vilseledande sätt att hantera Italiens utmaningar, vilket recessionen och den fortsatt skyhöga ungdomsarbetslösheten bevisade. Arbetsmarknadsministern di Maio vägrade tala med demonstranterna, men träffade med stor glädje de protesterande gula västarna i Frankrike.⁷⁷

Under den andra veckan i april meddelade CGIL, CISL och UIL att de skulle fortsätta sitt samarbete i den nya plattformen och offentliggjorde planer på både kortare strejker och demonstrationer mot regeringen, under de kommande månaderna.⁷⁸

Samtidigt har Lega intagit en alltmer oförsonlig inställning till migrantarbetares krav på bättre arbetsvillkor i norra Italien, det högerradikala partiets ursprungliga fäste. I staden Modena inledde hundratals livsmedelsarbetare i en pizzafabrik, som främst består av migranter, från hösten 2018 månadslånga protester med strejker både mot ohållbara arbetsförhållanden och för att fackliga representanter som avskedats skulle få sina jobb tillbaka i fabriken.⁷⁹ Den syndikalistiska fackföreningen Si Cobas, som särskilt organiserar migranter på lager och i logistiksektorn i Italien, har varit pådrivande bakom protesterna.

Italienska medier har rapporterat om konflikten i Modena som en fråga om en vanlig facklig kamp, jämte många andra i landet. Men ledningen för Lega i regionen Emilia Romagna, där Modena ligger, hävdade i mars 2019 att Si Cobas "infiltrerat" arbetsplatser för att så frö till konflikter bland det man med rasistiskt nyspråk kallar "kulturellt svagare" arbetare. Lega är emot strejkrätten och vill förbjuda arbetsplatsstrejker. Partiets avdelning i Emilia Romagna har hävdat att Si Cobas organiserar "fejkade strejker", vilket situationen i Modena påstås vara ett exempel på. Därför uppmanade man i mars de lagstiftande myndigheterna i regionen att vidta åtgärder för att stoppa Si Cobas.⁸⁰

Ett lokalt exempel från Legas egen bakgård visar alltså det högerradikala partiets negativa inställning till arbetstagares intressen, strejkrätten över huvud taget och fackföreningar överlag. Men det visar också hur partiet har gått så långt som att föreslå en kriminalisering av facklig arbetsplatskamp.

DANMARK: EN STRATEGISKT UTSTRÄCKT HAND

När Dansk Folkparti (DF) bildades 1995 så lämnade man till stor del den ultraliberala linje som präglade den föregående partiorganisationen. Men under flera år höll man kvar vid linjen i synen på arbetsmarknaden och fackföreningarna. DF ville se en fullständig separation mellan arbetslöshetskassan och fackföreningsrörelsen, så att arbetstagare inte behöver bli medlemmar. Partiet ville också ha ett arbetsliv som själv löser sina lönefrågor och problem, utan inblandning av

någon annan. Man ansåg även att den danska arbetsmiljömyndighetens befogenheter skulle inskränkas.⁸¹

Med en sådan syn har det i årtal varit bäddat för konflikt med den danska fackföreningsrörelsen. Fram till för bara några år sedan drev DF en mycket aggressiv politik mot Danmarks största fackförbund 3F. Men under de senaste åren har partiet tonat ner sina attacker och ändrat några av sina argument. Dels för att partiet alltmer tagit välfärdssamhället i försvar, dels för att man ätit sig allt djupare in i den väljarbas av arbetstagare som tidigare varit knuten till de danska Socialdemokraterna.

2017 dök också en mycket uppmärksammas intervju upp i 3F:s medlemstidning, där både DF:s ordförande Thulesen Dahl, Socialdemokraternas ordförande Mette Frederiksen och 3F:s ordförande Per Christensen deltog tillsammans. Idén kom från Christensen själv. I intervjun kritiserade både DF och S den ekonomiska eliten i Danmark, vars självberikande beskrevs som ett hot mot den sociala sammanhållningen. De båda partiledarna uteslöt inte ett framtida samarbete.

Thulesen Dahl sa i intervjun att hans parti tidigare varit en paria, men att fackförbunden nu accepterar DF:s människosyn. Bakgrunden till detta var Socialdemokraternas nya syn på invandringspolitiken, ansåg han, som gjorde att S och DF i dag delar många åsikter. Thulesen Dahl hoppades därför på en öppning för samarbete med fackförbunden, så att alla tre krafter kunde arbeta tillsammans mot regeringens sociala nedskärningar, höjning av pensionsåldern och skattesänkningar.⁸²

DF har inflytande på den danska borgerliga regeringspolitiken framför allt när det kommer till invandringsfrågan, men inte inom arbetsmarknadsfrågorna. Där har partiet kunnat sträcka ut strategiska händer till olika politiska sidor samtidigt, för att hålla alla vägar öppna inför det danska parlamentsvalet 2019. Det är dock tydligt att partiet inte drivs av någon progressiv syn på omfördelning, stärkta rättigheter eller tryggare anställningar – utan ser möjligheten till dialog med fackföreningsrörelsen mer som ett taktiskt steg, som snabbt kan ändras om det finns andra vägar eller allianser.

Detta försök till öppning mot fackföreningsrörelsen har kantats av flera nya konflikter, på grund av att det visat sig att fackförbunden inte alls accepterar DF:s människosyn. 2018 fick partiet stark facklig kritik när man krävde att regeringen skulle riva upp ett avtal som tillät ett begränsat antal flyktingar att få avlönade praktikplatser. Avtalet hade slutits mellan regeringen, LO och den danska Arbetsgivarförbundet 2016 och de 1200 enrollerade flyktingarna gjorde projektet litet, men ändå hoppigivande. DF hävdade tvärtom att projektet riskerade att utkonkurrera arbetslösa danskar.⁸³

SLUTORD

Demokratien är skörare än vad många människor tror. I Europa, precis som i andra delar av världen.

Den här rapporten har sammanfattat förändringar som ägt rum i Ungern, Polen, Österrike, Italien och Danmark, efter att högerradikala partier har vuxit sig så starka att de kunnat få ett stort inflytande över regeringspolitiken. I vissa av länderna har partierna bildat majoritetsregering själva, medan de i andra länder är koalitionspartners eller bara stödparti. Gemensamt är att samtliga har lyckats driva igenom stora delar av sina politiska program eller hjärtefrågor.

I Ungern och Polen har de högerradikala regeringarna utsatt sina länders demokratiska fundament för systematiska angrepp. Båda länderna är i dag att betrakta som auktoritärt styrda, samtidigt som regeringarna utsett migranter och flyktingar till sina huvudfiender. I Österrike, Italien och Danmark har partierna främst tagit kampen mot migranter och flyktingar. Exempel finns dock från alla tre länderna där partierna har anklagats för att försöka underminera pressfriheten eller försvaga public service-medierna. Samtidigt har det skett ett uppsving i rasistiska utspel och rasistiska våldsdåd.

Erfarenheterna från de fem länderna som utgjort underlaget till den här rapporten skickar ett varningens ord till alla andra länder, där högerradikala krafter också är på frammarsch. I EU-valen 2019 förväntas de ideologiska syskonen till Sverigedemokraterna göra så bra ifrån sig, att det redan talas om att en ny politisk verklighet är på väg i det europeiska parlamentet. EU-skeptiska partier har börjat signalera att de nu kanske inte längre vill träda ut ur unionen, utan i stället siktar på att förändra den inifrån. Högerradikalernas demokratiska motståndare verkar nästan frukta valdagen.

**EU-skeptiska partier
har börjat signalera att
de nu kanske inte längre
vill träda ut ur unionen,
utan i stället siktar på
att förändra den inifrån.**

”

När EU skapades var erfarenheterna av andra världskriget och Förintelsen fortfarande färska i minnet. Sedan dess har unionsprojektet på många sätt lyckats skapa ett mycket gott samarbete över nationsgränser, en känsla av tillhörighet och lugn. Det har också hjälpt till att vagga in många människor i en trygg uppfattning om att demokratin är ett naturtillstånd som det inte går att tumma på. När auktoritära krafter sedan försökt göra just detta, har det på flera håll lett till politisk apati. Det är mycket oroväckande. Som alla vet ingår denna utveckling samtidigt i en större, internationell trend där rasistiska, intoleranta, reaktionära högerkrafter växer sig starkare. Där auktoritära män från dessa krafter av olika anledningar röstas fram till makten även i världens största demokratier.

Demokratiska människor är förståeligt nog bestörta över denna utveckling. Men det finns fortfarande politiska motgifter. I alla de fem EU-länderna i denna rapport har det oberoende civilsamhället fortsatt utöva motstånd mot de höger-radikala partierna och mot konsekvenserna av deras inflytande. Så sker även i Ungern, det land där den auktoritära utvecklingen gått allra längst. Detta motstånd har lyckats skapa politiska motberättelser, vars avsaknad sannolikt hade betytt att höger-radikalerna hade vunnit ett ännu större stöd.

I den europeiska debatten så lyfter vissa även fram Danmark och Österrike som positiva exempel på hur höger-radikalerna kan bekämpas: genom att de bjuds in till makten. Både Dansk Folkeparti och Frihetspartiet har de facto tappat mycket väljarstöd sedan konservativa partier gjorde dem till stödparti, respektive koalitionspartner. Väljarstödet har i stället gått till de konservativa. Därför har "samarbetets väg" setts som ett effektivt motgift. Men det är

I den europeiska debatten så lyfter vissa även fram Danmark och Österrike som positiva exempel på hur höger-radikalerna kan bekämpas: genom att de bjuds in till makten.

främst borgerliga röster som argumenterar på detta sätt.⁸⁴ Vad man verkar ignorera eller förminska, är det faktum att de konservativa partierna själva har övertagit den främlingsfientliga retoriken för att kunna locka över väljare. Genom regeringssamarbetet har höger-radikalerna i Danmark och Österrike även lyckats få igenom centrala delar av sina politiska program. Därmed har samarbetets väg i dessa länder kanske försvagat höger-radikalernas organisationer, men inte deras idévärldar. Samtidigt byggs

det förstås även parlamentariska majoriteter för högersidan, vilket för vissa borgerliga krafter kan framstå som viktigast av allt.

En väg framåt som inte leder till något av detta, är därför att bygga eller behålla ett politiskt klimat där höger-radikalerna inte kan hitta plats att växa. Enligt den nederländske statsvetaren Cas Mudde, som uppmärksammats för sina studier av populism, har både höger-radikaler och populisterna funnit grogrund i samhällen där väljarna anser att de andra partierna har trängt ihop sig i mitten. Enligt honom växer sig denna typ av partier starka om det inte längre går att se en tydligt definierad vänsterkant, en lika definierad högerkant, och under de

senaste decennierna även ett grönt läger, som alla har väsensskilda ideologiska modeller som tävlar mot varandra.⁸⁵ Samtidigt finns det andra som varnar för brutalisering av det offentliga samtalet, polarisering och brist på seriositet, ansvar och hållbara politiska förändringar om progressiva partier bara försöker att ta efter de högerradikala. Många väljare uppskattar politiker som tar ansvar och är både progressiva och pragmatiska. För dessa är det viktigt att politiker både vill något och kan samarbeta med andra.

Om inte annat kan de demokratiska partierna behöva visa kompromissvilja och förmåga till samarbeten över ideologiska skyttegravar, för att inte släppa fram de högerradikala partierna till makten. En sådan linje kan annars leda till "samarbetets väg", som visat sig destruktiv både för den sociala sammanhållningen och för en humanitär politik, i flera europeiska länder. Lyckligtvis befinner sig majoriteten av alla EU-länder ännu inte i en sådan situation.

De högerradikala partierna får i dag många av sina röster från arbetarklassen, som tidigare i de flesta fall har röstat på progressiva partier. Det finns en berättigad upprördhet i arbetarklassen över de stora skillnader i livsvillkor som råder mellan privilegierade grupper i samhället och de som hålls tillbaka. Det är farligt om den upprördheten kidnappas och riktas mot helt andra grupper – till exempel minoriteter och migranter – än mot de krafter som är ansvariga för att ett samhälle med klyftor består. För att motverka denna trend är det avgörande att de progressiva partierna ökar fokus på att förbättra villkor och förutsättningar för löntagarna, driver en stark omfördelande politik för att minska klyftorna, och förbättrar de ekonomiska villkoren för utsatta grupper.

Denna rapport har tydligt visat att de högerradikala partier som i dag fått inflytande över regeringsmakten i flera europeiska länder, inte står på löntagarnas sida. Få saker tyder heller på att de högerradikala partier som ännu strävar efter att komma till makten skulle agera annorlunda. Det finns en genomgående kritik av dessa partiers människo- och demokratisyn – men också av deras arbetsgivarvänliga och högerinriktade ekonomiska politik som snarare förstärker klyftor och polarisering i samhället.

Högernationalismen är till sin natur löntagarfientlig. Partier vars ideologiska grund går ut på att det finns en enhetlig homogen nationell gemenskap tolererar inte andra konfliktytor – till exempel den mellan arbete och kapital. Då visar denna genomgång att de i princip alltid ställer sig på de privilegierade gruppernas sida. Enda gången de inte gör det, är av taktiska maktskäl.

KÄLLHÄNVISNINGAR

TRYCKTA KÄLLOR

- Füredi, Frank, *Populism and the European Culture Wars*, 2017.
- Gebert, Konstanty, *Poland: the "good change"*, Notes Internacionales, CIDOB, 2016.
- Gyulavari, Tamas & Kartyas, Gabor, *Effects of the new Hungarian labour code: The most flexible labour market in the world?*, The Lawyer Quarterly, No 4, 2015.
- Krastev, Ivan, *After Europe*, 2017.
- Johansson, Peter, *Polen! Quo vadis?*, 2017.
- Müller, Jan-Werner, *Vad är populism?*, 2016.
- Ost, David, *Workers and the Radical Right in Poland*, International Labor and Working-Class History, Volume 93, Columbia University, 2018.
- Rydgren, Jens, *Radical right-wing populism in Denmark and Sweden: Explaining party system change and stability*, The SAIS Review of International Affairs, Vol. XXX, 2010.
- Tóth, András, *The New Hungarian Labour Code – Background, Conflicts, Compromises*, Friedrich Ebert Stiftung Budapest, 2012.

ELEKTRONISKA KÄLLOR

- Borrecia, Raffaele, *Political Crisis in Greece and Italy: a comparative analysis of SYRIZA and 5 Stars Movement*, University of Peloponnese, 2014.
<https://gpsg.org.uk/wp-content/uploads/2018/09/Borrecia-2014.pdf>
- Dansk Folkepartis principprogram*, 1997.
<https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/dansk-folkeparti-principprogram-1997/>
- Democracy at risk: Threats and attacks against media freedom in Europe*, Council of Europe, 2019.
<https://rm.coe.int/annual-report-2018-democracy-in-danger-threats-and-attacks-media-freed/1680926453>
- Einzelfälle und Serientäter*, Mauthausen Komitee Österreich, 2017. www.mkoe.at/rechtsextremismus/broschuere-einzelfaelle-und-serientaeter
- Freedom in the World 2019: Hungary*, Freedom House, 2019.
<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/hungary>
- Frihetligt ekonomiskt program*, Frihetspartiet i Österrike, 2017.
www.fpoe.at/fileadmin/user_upload/2017_freiheitliche_wirtschaftsprogramm_web.pdf
- Partiprogram*, Frihetspartiet i Österrike, 2011.
www.fpoe.at/fileadmin/user_upload/www.fpoe.at/dokumente/2015/2011_graz_parteiprogramm_englisch_web.pdf
- Partiprogram*, Lag och rättvisa, 2014.
<http://pis.org.pl/dokumenty>

Poland: Women's Rights Activists Targeted, Human rights watch, 2019.

www.hrw.org/news/2019/02/06/poland-womens-rights-activists-targeted

The assault on press freedom in Poland, Freedom House, 2017.

<https://freedomhouse.org/report/special-reports/assault-press-freedom-poland>The crisis and national labour law reforms: a mapping exercise. Country report: Poland, ETUI, 2016.

www.etui.org/ReformsWatch/Poland#The%20state%20of%20labour%20market%20reforms

Valmanifest, Frihetspartiet i Österrike, 2017.

www.fpoe.at/fileadmin/user_upload/Wahlprogramm_8_9_low.pdf

Valmanifest, Lega, 2018.

www.leganord.org/il-movimento/politiche-2018

NOTER

- 1 Krastev, Ivan, *After Europe* (2017)
- 2 Füredi, Frank, *Populism and the European Culture Wars* (2017)
- 3 Müller, Jan-Werner, *Vad är populism?* (2016)
- 4 www.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/prime-minister-viktor-orban-s-speech-at-the-29th-balvanyos-summer-open-university-and-student-camp
- 5 <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/hungary>
- 6 <https://edition.cnn.com/2018/10/19/europe/hungary-bans-gender-study-at-colleges-trnd/index.html>
- 7 <https://rsf.org/en/news/unprecedented-merger-poses-threat-survival-media-pluralism-hungary>
- 8 *PiS partiprogram* (2014), sid. 26-27, 131-132
- 9 Johansson, Peter, *Polen! Quo vadis?* (2017), sid. 142
- 10 *PiS partiprogram* (2014), sid. 13-14, 157-159
- 11 Gebert, Konstanty, *Poland: the "good change"*, Notes Internacionales, CIDOB, 2016
- 12 <https://freedomhouse.org/report/special-reports/assault-press-freedom-poland>
- 13 Gebert, Konstanty, *Poland: the "good change"*, Notes Internacionales, CIDOB, 2016
- 14 *Poland: Women's Rights Activists Targeted*, Human rights watch, 2019
- 15 <https://expo.se/2019/01/kontroverser-kring-ny-minister-i-polen>
- 16 www.dn.se/kultur-noje/kulturbatt/maciej-zaremba-det-finns-inget-stopp-for-den-polska-hatspiralen/
- 17 *FPÖ:s valmanifest 2017*, *FPÖ:s partiprogram 2011*
- 18 *FPÖ:s partiprogram 2011*
- 19 www.jacobinmag.com/2015/12/austria-freedom-party-strache-fpo-nazi-right-wing/
- 20 *FPÖ:s partiprogram 2011*
- 21 www.theatlantic.com/international/archive/2018/07/sebastian-kurz-eu-presidency-immigration/564350/
- 22 www.dw.com/en/austria-proposes-preventative-detention-for-asylum-seekers-deemed-dangerous/a-47686152
- 23 www.dw.com/en/austria-shifts-further-to-the-right-with-hardline-asylum-policy/a-43459994
- 24 www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islam_Law_-_Summary.pdf
- 25 <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/austria-anti-face-veiling-act-enters-into-force-and-causes-confusion> EU:s integrationswebbsida har rapporterat om hur "anti-ansiktsmaskeringslagen" i Österrike från 2017 även har fått befängda konsekvenser, i form av att personer i maskeradkostymer eller med halsdukar runt ansiktet har stoppats av polis, och ibland även bötfällts.
- 26 www.dw.com/en/austrian-interior-minister-accused-of-attacking-rule-of-law/a-47224454

- 27 <https://rsf.org/en/news/austrian-police-advised-tell-critical-media-little-possible>
- 28 www.mkoe.at/rechtsextremismus/broschuere-einzelfaelle-und-serientaeter
- 29 www.theguardian.com/news/2018/aug/09/how-matteo-salvini-pulled-italy-to-the-far-right
- 30 *Legas valmanifest 2018*
- 31 Ibid.
- 32 www.theguardian.com/world/2018/jun/17/migrant-rescue-ship-aquarius-to-dock-in-spain-after-rough-week-at-sea
- 33 www.reuters.com/article/us-italy-politics-salvini/italian-parliament-saves-salvini-from-migrant-kidnapping-probe-idUSKCN1R11Y4
- 34 www.euronews.com/2018/11/29/italy-s-new-security-decree-clamps-down-on-immigration
- 35 Borreca, Raffaele, *Political Crisis in Greece and Italy: a comparative analysis of SYRIZA and 5 Stars Movement*, University of Peloponnese, 2014.
- 36 www.theguardian.com/world/2019/feb/28/italys-intelligence-agency-warns-of-rise-in-racist-attacks
- 37 www.spiegel.de/international/europe/matteo-salvini-has-emboldened-fascists-in-italy-a-1243164.html
- 38 www.theguardian.com/world/2019/mar/13/italys-pm-remove-logo-world-congress-families-giuseppe-conte
- 39 *Democracy at risk: Threats and attacks against media freedom in Europe*, Council of Europe, 2019
- 40 <https://kvartal.se/artiklar/invandrare-folkhem-och-hygge/>
- 41 https://danskfolkeparti.dk/dansk-folkepartis-vigtigste-opgave-danmark-maa-aldrig-blive-islamiseret/?fbclid=IwAR1uXKMuvzO94FzivRs_lquQxkexpaPpYmlLw_UNFGWzQgO6Z0BFoWRK7Qw
- 42 Rydgren, Jens, *Radical right-wing populism in Denmark and Sweden: Explaining party system change and stability*, The SAIS Review of International Affairs, Vol. XXX, 2010
- 43 <https://danskfolkeparti.dk/wp-content/uploads/2017/04/Vi-skal-passe-pa%CC%8A-Danmark.pdf>
- 44 www.dn.se/nyheter/varlden/forslag-i-danmark-granskottroll-mot-sverige/
- 45 <https://danskfolkeparti.dk/politik/maerkesager/graensekontrol/>
- 46 <https://danskfolkeparti.dk/politik/maerkesager/eu-politik/>
- 47 Rydgren, Jens, *Radical Right-wing Populism in Denmark and Sweden (2010)*
- 48 <https://danskfolkeparti.dk/wp-content/uploads/2017/01/DF-stramninger-flyer-juli-2018-lav.pdf>
- 49 www.nytimes.com/2018/07/01/world/europe/denmark-immigrant-ghettos.html?action=click&module=RelatedCoverage&pgtype=Article®ion=Footer
- 50 <https://kum.dk/nyheder-og-presse/pressemeddelelser/nyheder/ny-public-service-kontrakt-for-dr-1/1/1/>
- 51 www.dn.se/kultur-noje/dansk-public-service-skar-ner-politikerna-har-klampat-in-i-det-heligaste-vi-har/
- 52 Tóth, András, *The New Hungarian Labour Code – Background, Conflicts, Compromises*, Friedrich Ebert Stiftung Budapest, 2012
- 53 Gyulavari, Tamas & Kartyas, Gabor, *Effects of the new Hungarian labour code: The most flexible labour market in the world?*, The Lawyer Quarterly, No 4, 2015
- 54 <https://munkastanacsok.hu/palkovics-imre-miert-marad-tavol-a-munkastanacsok-a-hibrid-demonstracioktol/>
- 55 Johansson, Peter (2017)
- 56 Ost, David, *Workers and the Radical Right in Poland*, International Labor and Working-Class History, 2018
- 57 www.etui.org/ReformsWatch/Poland#The%20state%20of%20labour%20market%20reforms
- 59 www.eurofound.europa.eu/publications/article/2018/poland-ban-on-sunday-trading-after-decade-long-battle
<https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/556548,solidarnosc-zwiazek-zawodowy-zwiazkowcy-prawa-pracownicze-rzad-pis-sojusz.html>
- 60 <https://polandin.com/41141960/culture-ministry-proposal-for-european-solidarity-centre-rejected>
- 61 www.solidarnosc.rzeszow.org.pl/wazne-stanowisko-kk-przyjete-podczas-obrad-w-gdansk-11-12-2018-r/

- 62 Ost, David (2018)
- 63 www.politico.eu/article/teacher-strikes-causes-problems-for-polands-solidarity-labor-union/
- 64 www.jacobinmag.com/2015/12/austria-freedom-party-strache-fpo-nazi-right-wing/
- 65 *Frihetligt ekonomiskt program*, Frihetspartiet i Österrike, 2017
- 66 www.euronews.com/2018/08/28/asylum-seekers-in-austria-to-be-denied-apprenticeships
- 67 www.oegb.at/cms/S06/S06_0.a/1342595259723/home/12-studentag-betriebsvereinbarungen
- 68 www.neinzum12studentag.at/was-aendert-das-neue-arbeitszeitgesetz/
- 69 www.socialeurope.eu/power-in-austria
- 70 www.eurofound.europa.eu/is/publications/article/1997/anti-union-attacks-by-lega-nord-brings-immediate-response-from-confederations
- 71 www.bbc.com/news/world-europe-46786270
- 72 www.nytimes.com/2018/08/08/world/europe/migrants-italy-accident-protest.html
- 73 *Legas valmanifest* (2018)
- 74 www.euronews.com/2018/08/09/italy-s-new-labour-law-explained
- 75 www.politico.eu/article/italian-budget-standoff-gets-in-way-of-eurozone-reform-eurogroup-finance/
- 76 www.forbes.com/sites/annalisagirardi/2019/02/01/italy-falls-back-into-recession-as-the-world-fears-global-economic-slowdown/#baa4323225f4
- 77 www.dw.com/en/italy-hundreds-of-thousands-protest-populist-government/a-47443707
- 78 www.cgil.it/cgil-cisl-e-uil-parte-la-nuova-fase-di-mobilitazione/
- 79 https://video.repubblica.it/edizione/bologna/spostati-per-punizione-la-protesta-dei-lavoratori-all-italpizza/325841/326457?fbclid=IwAR3MjShItTzrB8D62dNj3kYv63iaUZSerplsF7T-GVRGr2IH-mmFZBfq4YNI&refresh_ce
- 80 www.assemblea.emr.it/tutti-i-comunicati/@@comunicatodettaglio_view?codComunicato=95247&fbclid=IwAR1soech4GNgv5_4d7H2Gw8C9hggJcdTQRQx_78n6OwV4of_QkY32YmzwFc
- 81 *Dansk Folkepartis principprogram* (1997)
- 82 <https://jyllands-posten.dk/politik/ECE9540673/thulesen-dahl-nu-accepterer-fagbevaegelsen-vores-menneskesyn/>
- 83 <http://nyheder.tv2.dk/politik/2018-01-08-df-forslag-om-flygtninge-faar-haard-kritik-fra-fagbevaegelsen>
- 84 www.gp.se/ledare/alpin-högerinspiration-1.14224293
- 85 <http://dialogue-on-europe.eu/interview-cas-mudde-causes-populism-european-union/>

TANKESMEDJAN TIDEN
BOX 522, IOI 30 STOCKHOLM

tankesmedjantiden.se

Tankesmedjan Tiden vill stimulera
progressiv debatt kring de avgörande frågor
samhället står inför. Globaliseringen, klimatet, arbetslös-
heten och den ökande ojämlikheten i resurser och möjligheter.

Tankesmedjan Tiden vill visa att det är möjligt att göra progressiv politik i en tid som
är både globaliserad och lokal. Vi vill visa att en sådan politik varken behöver vara dogmatisk,
låst vid sin historia eller ett resultat av kortsiktiga kampanjstrategier och triangulering.

Vi ger bland annat ut debattskrifter, tar fram rapporter
och ordnar seminarier.

Tankesmedjan Tiden innefattar även tidskriften
Tiden Magasin.

TANKESMEDJAN TIDEN
BOX 522, IOI 30 STOCKHOLM

tankesmedjantiden.se